

Telegraful Român

Anul 165 • nr. 5-8

1 și 15 februarie 2017

locul unde se „cobora” Dumnezeu, aducând binecuvântarea Sa peste poporul lui Israel.

Fariseul, primul dintre cei doi care au intrat în templu să se roage, reprezenta o categorie de oameni credincioși din cadrul poporului Israel, care erau corecți și morali și care se străduiau să împlinescă toate cele prescrise în Lege, formal și numai pentru propria lor persoană. Egoismul lor le sporea orgoliul și desconsiderarea față de toți ceilalți oameni. Chiar și cu Dumnezeu ei credeau că au o relație specială, privilegiată, fiind beneficiarii locurilor dintâi.

Acest om și-a ales el singur locul de „întâlnire tainică cu Dumnezeu”, în templu, așezându-se în fața tuturor celorlalți, pentru ca să-i privească pe aceștia „peste umăr”, cu totală desconsiderare.

S-a apropiat mândru de Sfânta Sfințelor, din templu, ocupând locul cel dintâi și încălcând, astfel, și dreptul celorlalți de a sta în „față”. Prin vanitatea sa, s-a autoevaluat și s-a supraapreciat pe sine, considerându-se „drept” și „îndreptățit” pentru toate, nu numai în fața oamenilor, ci și în fața lui Dumnezeu. În această judecată de sine, lui i-a lipsit de fapt criteriul esențial și condiția de bază pe care se stabilește relația noastră cu Dumnezeu – aprecierea corectă a stării și a locului în care ne aflăm față de Dumnezeu. Întâietatea între oameni, în fața lui Dumnezeu, o stabilește Stăpânul, nu slujitorul, iar locul cel dintâi este un dar al Domnului. Însuși Mântuitorul ne arată cum să ne așezăm la masă: „Când vei fi chemat de cineva la nuntă, nu te așeza în locul cel dintâi, ca nu cumva să fie chemat de el altul mai de cinste decât tine...” (Luca 14, 8-10).

Prima parte a rugăciunii fariseului, ca adresare lui Dumnezeu prin mulțumire, este firească. Mulțumirea adusă lui Dumnezeu este recunoștința noastră față de toate darurile primite de la El. Dar pentru ce îi mulțumește fariseul lui Dumnezeu? Nu-i mulțumește pentru că i-a dat viață și pentru că întreaga sa existență depinde de Dumnezeu, sau pentru că l-a ajutat să împlinescă toate prescripțiile Legii, fiind astfel un om corect și cinstit și chiar râvnitor și în cele spirituale. El însuși a mărturisit că îplinea prescripțiile spirituale și cultice: „postesc de două ori pe săptămână” și „dau zeciuială din toate câte câștig” (Lc. 18, 12).

Toate aceste fapte, în esența lor, sunt lucruri minunate, extraordinare. Numai că în rugăciunea sa, fariseul nu l-a mulțumit lui Dumnezeu pentru toate aceste lucruri ca pentru niște daruri, primite de el, ci ca pentru niște vrednicii personale. Împlinirea postului și ferirea de păcate sunt, mai întâi, daruri dumnezeiești lucrătoare în viața noastră, pe care le primim de la Dumnezeu și care nu țin de propria noastră vrednicie, pentru că noi suntem atât de slabi și de neputincioși, oricât ne-am crede tari și puternici. În toate faptele și lucrările noastre bune se află prezent și lucrător darul lui Dumnezeu, izvorât din nemărginita Sa dragoste milostivă. Pentru toate acestea se cuvine și trebuie să-I

SMERENIA – începutul pocăinței

mulțumim Lui, rugându-ne cu smerită recunoștință: „Îți mulțumim Ție, Doamne, pentru toate!”

Fariseul nu s-a rugat așa, ci a zis, cu mândrie: „Dumnezeule, Îți mulțumesc că nu sunt ca ceilalți oameni” (Lc. 18, 11). În fața lui Dumnezeu și în fața semenilor săi, fariseul își mărturisește disprețul față de tot ce-l înconjoară, devenind chiar judecătorul altora, numindu-i: „răpitori, nedrepti, adulteri, sau ca și acest vameș” (v. 11). Astfel, s-a mândrit pe sine în rugăciune, pierzându-și legătura cu Dumnezeu, prin atribuirea faptelor bune făcute doar meritelor sale proprii, propriei sale osteneli. Pe toți „ceilalți oameni” i-a pus împreună cu vameșul, care se ruga și el și care, într-adevăr, reprezenta o categorie de oameni stigmatizați drept păcătoși, pentru obiceiul lor de a dispune după bunul plac de responsabilitatea pe care o aveau. Luau vamă în funcție de cum îi vedeau ei pe oameni. Pentru aceasta erau marginalizați și disprețuiți.

Vameșul a venit și el pentru a se ruga în templu cu altă dispoziție și cu altă încărcătură sufletească, cu o povară foarte greu de purtat. Dar mai avea ceva în plus, ceea ce a lipsit fariseului, smerenia. N-a îndrăznit să se apropie de cele sfinte din templu, ci la intrare stând, fără să privească măcar spre cer, cu ochii în pământ, își bătea pieptul cu pumnul în semn de căință, rostind doar această rugăciune scurtă și smerită: „Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului” (Luca 18, 13).

Iată două exemple, diametral opuse, de a se ruga:

Prima rugăciune, cea a fariseului, s-a dovedit neprimită și neplăcută lui Dumnezeu pentru că era făcută de un om care s-a îndreptățit pe sine, peste toți ceilalți, considerându-se singurul vrednic să se apropie de Dumnezeu și să primească răsplătă pentru împlinirea poruncilor. I-a lipsit însă acestuia tocmai cultivarea unei importante virtuți, cea a smereniei, care trebuia să îi descopere lui adevărata stare morală și spirituală în care el se afla. Lipsindu-i smerenia, sau mai bine zis mândrindu-se, el a desconsiderat toată creația lui Dumnezeu și nemărginita Lui iubire de oameni, pierzând, astfel, toată osteneala vieții sale.

E bună nevoința, dar fără pocăință e zadarnică; e minunată virtutea, dar în afara legăturii cu Dumnezeu și-o însușești ca pe un merit personal și „cazi”, năruindu-te pe tine însuși.

A doua rugăciune, cea a vameșului, a fost bine-primată și bine-plăcută lui Dumnezeu pentru profunzimea smereniei care a încununat-o, tocmai prin recunoașterea nevredniciei personale. Sfânta Evanghelie de astăzi nu ni-l oferă ca exemplu pe vameș datorită păcatelor lui. Conștiința păcătoșeniei sale, smerenia sa în fața lui Dumnezeu și rugăciunea sa stăruitoare pentru obținerea milei lui Dumnezeu dovedite de vameș sunt exemplare, laudate și oferite ca exemplu în această pildă. Acestea l-au dus pe vameș la starea lui de adevărată căință și rugăciunea sa smerită, l-au făcut pe acesta să se întoarcă la casa sa mai „îndreptățit” în fața lui Dumnezeu, decât cel care, lăudându-se că îplinește voia lui Dumnezeu, nu avea smerenie.

Pentru câștigarea mântuirii noastre, împlinirea poruncilor este necesară, însă nu în modul formal în care

(continuare în p. 4)

† LAURENȚIU,

Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului

Sublimul slujirii preoțești la SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR

Antiohia, centrul spiritualității creștine din Orient, care a format și a dat Bisericii multe personalități, este leagănul unuia dintre cei mai mari sfinți ai Bisericii – Sfântul Ioan Gură de Aur. Apelativul „gură de aur” nu l-am dat noi astăzi, ci doar îl mărturisim împreună cu contemporanii și succesorii lui, care l-au admirat și stimat, deoarece caracterizează elocvența și talentul unui mare orator, unui profund teolog, unui desăvârșit slujitor al lui Hristos.

Hirotonit diacon de episcopul Meletie în anul 381, timp de 5 ani a îndrumat activitatea catehetică ocupându-se în paralel și de elaborarea scrierilor sale din tinerețe, unele de o inegalabilă frumusețe. Convins fiind că măreția slujirii preoțești poate aduce chiar osândă celor ce slujesc cu nevrednicie, Sfântul Ioan Gură de Aur a preferat să fugă un

(continuare în p. 5)

Pr. Prof. Dr. Nicolae CHIFĂR

Din cuprins:

Teodor Baconschi

Evanghelia la zi | pagina 2

Pr. Conf. Dr. Constantin Necula

Recitind istoria sau despre Pedagogia

Memoriilor | pagina 2

Pr. Academician Mircea Păcurariu

Istoricul Silviu Dragomir | pagina 4

Lect. Dr. Daniel Mihoc

Dicționar biblic: Sabat | pagina 10

TEODOR BACONSCHI

Evangelhia la zi

Mesajul evanghelic este universal. Se adresează tuturor oamenilor. Tocmai de aceea, forța misionară a Bisericii a trecut frontierele civilizaționale, ieșind din Orientul Mijlociu, cucerind spiritual Europa, cele două Americi și o parte însemnată din Africa, sau chiar din Asia-Pacific. Creștinismul s-a divizat lăuntric, însă dinamica lui a devenit globală. În acest vast tablou, Ortodoxia românească pare statistic și geografic mărginașă, deși conține filonul biblico-patristic cel mai pur, alături de suratele sale din comuniunea Bisericilor dreptmăritoare. Pentru clerul și credincioșii ortodocși români, lumea „mare” e tot mai aproape: ne-am integrat, ca stat, în NATO și UE, deci suntem parte din destinul civilizației euro-americane. Niciodată istoria noastră națională n-a fost mai clar conectată la un ordin de mărime atât de vast. De aici au venit destule lucruri bune și, nu puține, rele. Bine este că am deprins, după multe decenii de totalitarism, democrația, ca sistem politic bazat pe libertăți civice și drepturile omului. Că ne-am dezvoltat mai rapid, prin preluarea de tehnologii, mărfuri, idei și standarde din aria occidentală, de care am fost separați printr-o implacabilă „cortină de fier”. Profităm de libertatea de mișcare prin alte 26 de state-membre, ceea ce a impulsat exporturile noastre pe piața internă a Uniunii și a deșteptat tinerimea, care profită de mobilitatea academică internațională.

La capitolul „rele”, putem pune, cu prioritate, confuzia valorilor: am intrat în UE cu o societate încă agrară, economic involuată, dar și cu neîncredere în oameni și instituții. După 1990, România și-a adâncit fracturile sat-oraș, trăind drama ciocnirii mai multor mentalități greu de armonizat. Azi, coeziunea morală a națiunii e periclitată de faptul că largi categorii trăiesc în „timpuri” diferite. Unii, în epoca preindustrială, alții, deja în cea postindustrială, bazată pe secularizare, cosmopolitism, relativism moral și o identitate multiplă. Prin urmare, BOR – ca matrice a românismului – are de asumat strategii pastorale mai complexe. Căci aceasta e misiunea ei: să rămână „sobornicească” pe plan local. Să nu consacre, prin predica ei, un singur model sociocultural, eminentemente tradițional. Să se adapteze mai multor audiențe, medii și așteptări. O poate face? Măcar încercă, inclusiv prin noua generație sacerdotală, urbană, care trăiește ea însăși în actualitate, de la internet până la rețelele de socializare.

Am tot pledat, în eseurile mele, pentru suplețe misionar-pastorală. Pe lângă „graiul vechilor cazoni” (tot mai greu de înțeles), credincioșii fiecărei parohii se află la intersecția multor altor atracții, nevoi și privilegii care, aparent sau substanțial, ignoră (când nu sfidează) stilul de viață „așezat”, recomandat de Predania răsăriteană.

Evident că orice creștin caută isihia, reculegerea, boieria duhovnicească a rugăciunii și tihna liturgică. Dar tot mai puțini creștini au timp de cultura sufletului: trebuie să alerge, să muncească din greu, să-și susțină familia, să se educe permanent, să-și schimbe adesea meseria sau adresa. Or, iată că tocmai acești oameni postmoderni, mai căldice, mai superficial sau formal uniți cu Tainele Bisericii, sunt viitorul credinței, deci ei nu trebuie cu niciun chip înstrăinați. Cei de peste 50 de ani (iau acest prag cu titlu simbolic) sunt frăgeziți de duritatea experiențelor consumate, au mai obosit, sunt mai puțin atenți la ispitele lumești și mai dornici să atingă limanul unei „concluzii” existențiale creștinești, în preajma lui Iisus Hristos. Cei sub această vârstă, în schimb, pot rătăci durabil, sau chiar iremediabil, deși Dumnezeu are, firește, puterea de a-i readuce, pe mii de căi numai de El știute, înapoi în Casa Tatălui ceresc. Pentru a fi universală în propria ogradă, Biserica are însă vocația de a-i deprinde pe toți cu frumusețea mântuitoare a Bunei Vestiri, dincolo de varietatea creației omenești, de chipul schimbător al succesivelor generații și de spiritul capricios al istoriei. „Plinirea vremii” s-a petrecut irepetabil, în Bethleemul Iudeii. Adaptarea la vremuri se face necontenit...

Pr. Conf. Dr.

CONSTANTIN NECULA

Poate părea o modă să încerci scrierea unor memorii. Sau o necesitate, pentru cei care reprezintă cu adevărat un punct de reper pentru istoria unei țări sau a unei comunități. Devine un gest de cutezanță intelectuală pentru câte o vedetă de 5 minute ori câte o victimă a manipulării media a ratingului câte unui pierdut în neantul informal, un act de samavolnicie culturală la câte un satrap de firmă care crede că modifică genetica intelectuală a lumii doar pentru că a învățat să scrie. Volumul de Memorii pe care vreau să vi-l pun la îndemână este altfel. Livia Rebreanu-Hulea, *Cântecele mele. Memorii și versuri*, ed. a II-a, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2016, 99 p. Pentru cei care iubesc literatura, reeditarea *Memoriilor și versurilor* Liviei Rebreanu-Hulea (*Cântecele mele*, Grinta, Cluj, 2016), sora lui Liviu Rebreanu și soția sensibilului poet Ovidiu Hulea, vă recomand poemul *Povestea Tribunalului* din volumul *Blestemul Codrului* (Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2016, 93 p.), preot greco-catolic, dar și directorul primului Liceu românesc din Aiud, înființat în 1922, e un prilej de lectură aparte. Sunt câteva pagini, un soi de sinteză de viață, dense și cochete deopotrivă, relevatoare pentru viața din Ardeal în preajma și imediat după Marele Război al Întregirii. O lectură de o după-amiază liniștită și care obligă la reflecție morală și culturală. Nu vom fi ca ei niciodată, poate că răsturnarea valorilor adusă de cenzura comunistă în cultura națională nu ne va mai conferi niciodată verticalitatea morală pe care o avea generația lor, poate că doar generația de după copiii noștri va mai respira, cultural și moral, aerul tare al înălțimilor de atunci. Poate.

Unitatea de măsură a acestor memorii și versuri? O minunată naivitate, curată, remarcabilă prin stil și corelarea

Recitind istoria sau despre Pedagogia Memoriilor

ei cu viața celor dragi. Iar cei dragi din carte nu sunt puțini. Pentru memoria literaturii române sunt câteva pagini de reținut. Paginile despre cei trei frați care se sting la vreme de Război, inclusiv Emil cel a cărui viață constituie frământătura *Pădurii Spânzuraților* – care refuză să lupte împotriva românilor (pp. 49-52) –, frate care constituie parcă personajul principal al acestei frământături de memorie, un soi de înger păzitor al unei deveniri. Sunt imagini de o copleșitoare lumină. Amintirile de la Budapesta, drama sensibilului frate Virgil – cel îngropat de viu de un obuz, care cere mereu să fie îngropat sub o floare din Ardeal, cu premoniții din nefericire împlinite, minunata relație cultural-pedagogică pe care o are cu fratele ei Liviu – lecție pentru orice cultură crescută în normalitatea unui cămin ardelenesc de odinioară, ultimul Crăciun cu fratele Emil, moartea fratelui celui mic la puțin timp după a minunatului lor tată. Pentru mulți dintre cititorii tineri sunt câteva pagini de reținut: rezistența tinerei fete din Ardeal la presiunile „inamicului secular”, gesturile de românism la plecarea ostașilor români pe fronturile deschise de Imperiu, efortul de a învăța acasă poeziile lui Coșbuc, colegul de clasă al tatălui Rebreanu. Iar pentru o posibilă antologie a poeziei românești la vremea războiului ce ne-a adus România, câteva poeme sunt de nelipsit, mai ales cele ordonate, încă din 1929, în volumul „Răvășe-n tabere”, scrisori de rezistență la urâtul vremii de atunci. O memorie literară care redă literaturii române un orizont curat, limpede, de care, personal, mi-e tare dor.

Avem de-a face cu o lucrare antologică prin bogăția informațiilor și frumusețea senină a scriiturii. Paginile unei pedagogii de familie rar devoalată în scriitura noastră, creșterea culturală pe care Liviu Rebreanu o propune surorii sale, în care identifică bucurios zbaterea unei încântătoare alcătuitoare de versuri, devine prefață unei deveniri distinse. Când ajunge pe mâna fratelui său Liviu, la 12-13 ani, acesta începe prin a-i cultiva aplecarea specială către literatură. Este remarcabil cum în doar câteva rânduri (pp. 58-62), Livia Rebreanu Hulea reușește să ne prezinte ce înseamnă un spirit vector în educația familială, în ce mod cel ce avea să devină efigia scriiturii ardelenice de limbă română cultivă

natural fiecărui frate, dar mai ales acesteia, mărturisitoare, calitățile umane și în ce mod le armonizează cu lumea deloc ușoară a școlii și satului ardelean. Din cătunul de margine de Imperiu, tânăra Livia se racordează la marea literatură franceză și română, la filologia textelor universale, simțindu-se deseori ca într-un pension de cultură generală (p. 61), vindicând sufletul tinerei sale surori de întâlnirile sociale ale părinților, de pierderea de timp. Admirația fetei legată de fratele său, cine să-și fi închipuit că Rebreanu era un atât de talentat pedagog și că, printre altele, se pricepea la prăjituri, la broderii – „în care ne era superior nouă, fetelor” – ori că avea un gust rafinat la rochii, „în fasoane și colorit” (p. 60). Toate ca un soi de destindere după încordata lucrare pe texte românești, ungurești, nemțești ori franțuzești. Reținem o excelentă descriere a efortului romancierului: „Totul era rafinat la el, cu toate că avea 20 de ani și era atât de matur în judecată, presimțindu-se marele literat, care atunci își aduna materialul pentru întâiul său roman și își scria primele nuvele, cu care s-a prezentat în noua lui viață, într-un mediu atât de străin, fiindcă nu-i cunoștea încă nici limba bine. Câtă trudă pe el, până și-a format vocabularul românesc, expresia și dicțiunea, și a cunoscut obiceiurile din viața țărănească, el, care a trăit tot în orașe străine...” (p. 60). Cine ar fi bănuat că giuvaergiul de metafore Liviu Rebreanu a trecut prin astfel de furci caudine ale formării. Deși acum, regândind la textele lui mari, se vede greutatea tocmai din transparența scriiturii, din excelenta cădere a limbii române în conținuturi relevante.

Cred că la Centenar de Unire este misiunea Bisericii să redescoperim credincioșilor noștri sentimentele patriotice-forță, care au dus la Învierea României Mari. De obicei căutăm doar la textele istoricilor ori politicienilor, uitând că unirea poporului a făcut-o. Un popor astăzi dezorientat, scindat și feliat de o cultură amorfă, debilă și recuzată în forul interior al multora dintre noi. Putem să ne propunem un an 2017 al descoperirii memoriei Unirii? E nevoie de efort și voință unitară în politică nu doar culturală, ci și bisericească. Avem nevoie să ne întoarcem spre memoria parohiilor, a preoților și a oamenilor vremii. Personal, cred că merită să încercăm.

LITURGHIE • PASTORAȚIE • MĂRTURISIRE

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului

Duminică, 1 ianuarie. Înaltpreasfinția Sa a săvârșit la Catedrala mitropolitană din Sibiu rânduiala liturgică specifică pentru noaptea dintre ani și a adresat credincioșilor un cuvânt de binecuvântare. Dimineața, în același loc, a oficiat Sfânta Liturghie și slujba de Tedeum și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 3 ianuarie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Miercuri, 4 ianuarie. A avut program de lucru la cabinet.

Vineri, 6 ianuarie – Praznicul Botezului Domnului. A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala mitropolitană. În aceeași zi, împreună cu PS Ilarion Făgărășanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului și un mare sobor de preoți și diaconi, a oficiat în Piața Mare a orașului slujba de Sfințire Mare a apei, la care au participat credincioșii din municipiul Sibiu, precum și o serie de oficialități locale. A adresat credincioșilor prezenți un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 7 ianuarie – Soborul Sf. Ioan Botezătorul. A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala „Sfântul Ioan Botezătorul” din municipiul Făgăraș și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură. În aceeași zi, a participat la sărbătoarea tradițională a întrunirii „celor de feciori” din Țara Făgărașului, ocazie cu care a adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Duminică, 8 ianuarie. A săvârșit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la Biserica „Sfântul Nicolae” din Sibiu. La sfârșitul Sfintei Liturghii, Înaltpreasfinția Sa a oficiat slujba de binecuvântare a noului centru social al parohiei.

Luni, 9 ianuarie. A avut program de audiențe și lucrări de birou. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Marti, 10 ianuarie. A predat cursuri de Teologie Liturgică la Facultatea de Teologie din Sibiu. A avut program de audiențe.

Miercuri, 11 ianuarie. A participat la Sfânta Liturghie oficiată la Capela Facultății de Teologie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Joi, 12 ianuarie. A vizitat Centrul cultural-social „Buna Vestire” din Copșa Mică, județul Sibiu.

Vineri, 13 ianuarie. A avut program de lucru la cabinet.

Duminică, 15 ianuarie. A slujit Sfânta Liturghie la Biserica „Sfântul Antonie cel Mare” din Sibiu, cu ocazia hramului, și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură. A oficiat slujba de parastas pentru Mitropolitul Antonie Plămădeală, ctitor al acestui locaș de închinare, fiind pomeniți și alți ctitori și slujitori. La finalul Sfintei Liturghii, Înaltpreasfinția Sa a făcut oficiile de instalare în parohie a noului paroh, pr. Marius Ioan Piștănilă.

Luni, 16 ianuarie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Marti, 17 ianuarie. A examinat la Teologie Liturgică masteranzii anului II de la Facultatea de Teologie din Sibiu.

Miercuri, 18 ianuarie. A participat la Sfânta Liturghie oficiată la Capela Facultății de Teologie. A avut program de lucru la cabinet.

Joi, 19 ianuarie. A participat la Penitenciarul Aiud, județul Alba, la inaugurarea Sălii „Petre Țuțea”, destinată activităților de educație și asistență psihosocială cu deținuții. A adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Vineri, 20 ianuarie. A avut program de lucru la cabinet. A vizitat șantierul de lucru de la Centrul cultural-social „Bunavestire” din Copșa Mică.

Sâmbătă, 21 ianuarie. A participat la Capela mitropolitană la Sfânta Liturghie și la slujba de Tedeum, oficiate de către P.S. Ilarion Făgărășanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, cu ocazia deschiderii lucrărilor ședinței Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului. A prezidat ședința Adunării Eparhiale, desfășurată în Aula „Mitropolit Ioan Mețianu” de la Facultatea de Teologie, în cadrul căreia s-au prezentat rapoartele de activitate pe anul 2016, pe sectoare și protopopiate.

Duminică, 22 ianuarie. A slujit Sfânta Liturghie la Biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din localitatea Poiana Mărului, Protopopiatul Bran-Zărnești, și a adresat credincioșilor prezenți un cuvânt de învățătură. A oficiat slujba de binecuvântare a lucrărilor efectuate la biserica parohială. La sfârșitul slujbei, Înaltpreasfinția Sa l-a hirotesit întru *iconom stavrofor* pe preotul paroh Moise Antal.

Luni, 23 ianuarie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Marti, 24 ianuarie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Miercuri, 25 ianuarie. A examinat la Teologie Liturgică masteranzii anului I de la Facultatea de Teologie din Sibiu.

Duminică, 29 ianuarie. Înaltpreasfinția Sa a slujit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la biserica „Sfinții Trei Ierarhi” din municipiul Făgăraș. În aceeași zi, l-a instalat în parohia Cisnădioara, protopopiatul Sibiu, pe noul paroh, pr. Radu Tănase. A adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 30 ianuarie – Sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi: Vasile, Grigore și Ioan. A săvârșit Sf. Liturghie la Catedrala mitropolitană și a adresat credincioșilor și studenților prezenți un cuvânt de învățătură. La sfârșitul Sfintei Liturghii, Î.P.S. Sa a oferit distincția „Crucea șaguniană pentru clerici” părintelui prof. univ. dr. Vasile Grăjdian de la Facultatea de Teologie din Sibiu.

Marti, 31 ianuarie. A avut program de audiențe și lucrări de birou. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Pr. Dr. Cristian VAIDA

TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

Pr. Gabriel Valeriu Basa, *Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion Felea” din Arad. Cronică peste timp și actualitate*, Ed. Astra Museum, 2016.

În anul în care am sărbătorit în mod festiv la Sibiu 230 de ani de învățământ teologic cu existență neîntreruptă, iată că tot la o editură sibiană a apărut lucrarea părintelui profesor Gabriel Basa, dedicată celor 25 de ani de la reînființarea Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad. La Arad vorbim de fapt de o facultate de teologie cu o istorie mai îndelungată, dar a cărei existență a fost frântă de vicisitudinile vremurilor. Istoria Facultății de Teologie din Arad este prezentată în acest volum cu pornire de la 1825, atunci când este realizat un prim pas spre o formă de învățământ superior prin întinderea cursurilor pe 3 ani de studii. Toată evoluția ulterioară e prezentată de autor până la fatidicul an 1948, atunci când țara a rămas doar cu Academii teologice din București și Sibiu.

După 1991, așa cum reiese din prezentarea autorului, dar și din listele absolvenților diverselor specializări ale facultății, ne dăm seama că avem monografia unei instituții de învățământ teologic superior, foarte dinamice, care și-a luat în serios misiunea. Acest lucru e lesne de remarcat dacă observăm corpul profesoral și valoarea absolvenților arădeni deveniți vrednici slujitori ai sfințelor altare sau dascăli de vocație la școlile de diverse nivele din vestul țării și nu numai.

Adrian Nicolae Petcu, *Preoți hunedoreni pătimitori în temnițele comuniste*, Ed. Ep. Devei și Hunedoarei/Ed. Argonaut, 2016.

După modelul picăturii chinezești, dl Adrian Nicolae Petcu ne arată, concretizat într-un volum aparte pentru Episcopia Devei și Hunedoarei, chipuri de preoți pătimitori în închisorile comuniste din această parte de țară.

Am spus că totul e asemenea picăturii pentru că autorul ne prezintă zilnic, în paginile Ziarului Lumina, chipul câte unui fericit pătimitor pentru Hristos, Biserica și neam din timpul plăgii roșii a regimului comunist. Sunt impresionante figurile preoților prezentați aici, preoți care în vremuri de restriște au primenit rândurile mărturisitorilor pentru Hristos.

Îl felicităm pe autor și așteptăm să vedem și volumul dedicat preoților din Arhiepiscopia Sibiului ce va apărea în 2017.

Gavril Dejeu, *Pe firul evenimentelor*, Ed. Eikon, Cluj, 2016.

Înainte de sărbătorile de iarnă ale anului 2016, am primit din partea domnului Gavril Dejeu, un apropiat al nostru, volumul *Pe firul evenimentelor*, un volum despre care autorul spune că nu e nici memorialistic, nici biografic. Asupra acestui aspect lăsăm pe fiecare cititor să se pronunțe.

Este un volum care ne poartă alături de autor din casa părintească din Poienile Huedinului și până la Palatul Victoria, cu trecere și poposire îndelungă în Sibiu.

În prima parte, autorul impresionează prin atașamentul, de care dă dovadă chiar și după trecerea atâtor ani de oamenii și locurile natale. Cu totul aparte este însă imaginea mamei care ne însoțește în lectura cărții până la vremelnica despărțire de aici de pe pământ.

Maica, pentru că așa i se adresează autorul și întotdeauna cu majusculă, este cea care apare alături de familie în momentele de bucurie, dar cu precădere în cele de încercare, pentru că acestea par la un moment dat că nu se mai sfârșesc.

Volumul de față este monografia unei familii din care se distinge, prin voia lui Dumnezeu, autorul, avocatul cu spirit de artist și poet, cel care va ajunge peste ani să cârmuiască țara chiar și din poziția de prim-ministru interimar al Guvernului României. Suntem în prezența unui volum care impresionează prin stilul scrierii, dar și prin portretele prezentate aici, dovedind încă o dată că, așa cum spunea marele N. Iorga, Ardealul este „o istorie de oameni și locuri”.

Mitropolitul Laurențiu

TEOLOGI ORTODOCȘI ÎN ÎNCHISORILE COMUNISTE

Pr. Academician
MIRCEA PĂCURARIU

Sfântul Sinod al Bisericii noastre a hotărât anul 2017 să fie închinat tuturor celor care au pătimit ani îndelungați de detenție în închisorile comuniste. Este o datorie de onoare a tuturor românilor – din țară și din diaspora – să-și aducă aminte cu venerație și recunoștință de jertfa acestor „eroi” ai neamului și ai credinței, care au suferit doar pentru faptul că au militat pentru o Românie mai bună și mai prosperă și pentru că L-au mărturisit cu multă dăruire pe Hristos. Se înțelege că printre cei care au cunoscut calvarul închisorilor comuniste s-au numărat și mulți slujitori ai cultelor religioase și în mod deosebit cei ai Bisericii Ortodoxe Române. Din aceste motive, comitetul de redacție al ziarului nostru a considerat că este necesar ca în toate numerele sale din anul acesta – se poate chiar din anul următor – să se prezinte scurte medalioane ale unor teologi și preoți de mir care au fost aruncați în închisorile de la Sighet, Aiud, Jilava, Canalul Dunăre-Marea Neagră sau în alte locuri de detenție. Începem șirul lor cu un fost profesor de teologie la Sibiu și, apoi, la Universitatea din Cluj, cunoscutul istoric Silviu Dragomir. De la trecerea sa la cele veșnice se împlinesc acum 55 de ani.

Silviu Dragomir s-a născut pe plaiurile hunedorene, la Gurasada, la 19 martie 1888, în familia unui notar. După ce a terminat școala primară, s-a înscris la Gimnaziul din Blaj, unde a încheiat primele șase clase (1897-1903). Printr-o întâmplare fericită, Mitropolitul Ioan Mețianu de la Sibiu (1899-1916) s-a gândit să trimită la studii de specializare pentru limbile slave pe un tânăr din Arhiepiscopia Sibiului. Și, astfel, elevul Silviu Dragomir a fost trimis cu o bursă din partea Arhiepiscopiei tocmai la Novi Sad, în Serbia, unde a urmat următoarele două clase de gimnaziu (1903-1905). După o încercare nereușită de a urma studii la Academia teologică din Carloviț, tot Arhiepiscopia Sibiului i-a oferit o bursă de studii la cunoscuta Facultate de Teologie ortodoxă din Cernăuți (1903-1905), unde a avut posibilitatea să urmeze și cursuri de limbi slave. Aceeași Facultate i-a oferit și titlul de doctor în Teologie. Tot cu o bursă din partea Arhiepiscopiei a făcut studii de specializare la Universitate din Viena (1909-1910), cu

ISTORICUL SILVIU DRAGOMIR (1884-1962)

cercetări în arhivele din Viena și Carloviț, apoi alte studii la Academia spirituală (teologică) și la Universitatea din Moscova cu cercetări în arhivele de acolo (1910-1911).

Cu o asemenea pregătire, în toamna anului 1911 a fost numit profesor suplinitor (1911), apoi provizoriu (1912) și definitiv (1913) la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, unde a predat Istorie bisericească, Limba și literatura română, dar și alte discipline. În toamna anului 1918 s-a implicat activ în evenimentele care au dus la unirea Transilvaniei

cu Vechea Românie, fiind unul dintre secretarii Adunării naționale de la Bălgrad (Alba Iulia) din 1 Decembrie 1918.

În perioada activității sale la Sibiu a publicat diverse studii, mai cu seamă privitoare la *Relațiile bisericești ale românilor ardeleni cu Rusia în secolele XVII și XVIII* (1912 și 1914). Și tot acum a început să lucreze la marea sa operă, intitulată *Istoria desrobirii religioase a românilor în Ardeal în secolul XVIII*, în două volume, dar care își vedea lumina tiparului tot la Sibiu, în 1920 și 1930. Era o primă monografie completă a marilor mișcări pentru apărarea Ortodoxiei în fața uniunismului, lucrată pe baza documentelor culese din arhivele de la Viena și Carloviț. Datorită studiilor publicate acum, la 24 mai 1916 (deci la 28 de ani!) a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

În toamna anului 1919, inaugurându-se noua Universitate românească din Cluj, Silviu Dragomir a fost numit profesor de Istoria sud-estului european de la Facultatea de Litere și Filosofie (titularizată în 1923), la care va funcționa până la pensionare, în 1947 (în 1940-1945 Universitatea clujeană fiind nevoită să se mute la Sibiu). A fost decan (1925/26) și, apoi, prodecan (1926/27) al Facultății, director al publicației „Revue de Transylvanie”, în care a publicat diverse studii. În 1928 a fost ales membru titular al Academiei Române, în locul lui Vasile Pârvan. Tot acum s-a implicat și în viața politică a țării, ca ministru al minorităților în 1938; în Consiliul de Coroană din 30 august 1940 a avut demnitatea de a se împotrivi Dictatului de la Viena.

Dintre sutele de lucrări pe care le-a scris în perioada „clujeană” a activității lui menționăm pe cele privitoare la *Vlahii din Serbia* (1922), *Vlahii și morlacii* (1924), o monografie *Avram Iancu* (1924, reeditată recent), monografia *Ioan Buteanu, prefectul Zarandului în 1848-1849* (1928), o monografie *Ioan Mihu* (1938), dar mai ales *Studii și documente privitoare la Revoluția românilor din anii 1848-1849*, în 4 volume (1944-1947), numeroase studii privitoare la drepturile istorice ale românilor asupra Transilvaniei și multe altele. În anii din urmă, deci postum, i-au apărut monografia *Avram Iancu, Studii privind istoria Revoluției române din 1848*, precum și *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII* (2 volume).

Această prolifică activitate științifică a lui Silviu Dragomir, dar mai ales implicarea sa politică din perioada interbelică i-au adus multă suferință în anii regimului comunist. În 1948 a fost exclus din Academia Română, așa cum s-a întâmplat cu alți peste o sută de oameni de cultură. În 1949-1950 a suferit o primă detenție la Caransebeș, iar din mai 1950 până în vara anului 1955 a fost închis la Sighet, alături de alți zeci de oameni de cultură sau demnitari politici din perioada interbelică.

Eliberat în 1955, Silviu Dragomir a mai putut să publice câteva studii, dintre care menționăm doar pe cel intitulat *România din Ardeal și unirea cu Biserica Romei* (în 1962, reeditată în 1999), cea mai temeinică cercetare a împrejurărilor care au dus la dezbinarea bisericească din anii 1698-1701.

A murit pe neașteptate într-un spital din București la 23 februarie 1962, fiind înmormântat însă la Cluj.

Acesta a fost Silviu Dragomir, istoricul de excepție, militantul pentru unirea din 1918, apărătorul drepturilor românești asupra Transilvaniei, fapte pentru care a suferit aproape șapte ani în închisorile comuniste de tristă amintire.

Smerenia – începutul pocăinței

(urmare din p. 1)

a reușit fariseul, considerându-le doar *fapte proprii* cu care te poți lăuda, ci prin recunoașterea lucrării lui Dumnezeu în viața proprie și a comunității în care trăim. Dacă postești de două ori pe săptămână, doar postul de bucate, înseamnă că faci un efort foarte bun pentru tine, mai ales pentru trup, în schimb dacă nu te oprești și de la păcate, dacă nu împlinești postul cu rugăciunea și cu fapte bune, el rămâne doar un *simbru regim alimentar*. Și poate îl faci și cu mândrie, lăudându-te: *eu sunt postitor, eu postesc!*

Descoperim în Evanghelia de astăzi ce fel de legătură există între *post*, ca nevoie spirituală – pentru care ne pregătim – și *smerenie*, ca virtute creștină. Așa cum există relație între rugăciune și smerenie, există și o legătură strânsă între postire și căință, pentru că *smerenia este, de fapt, începutul pocăinței* noastre adevărate. Smerenia nu este doar starea de umilință în care ne aflăm noi și pe care o recunoaștem atunci când spunem: *Doamne, suntem păcătoși; Doamne, dintre păcătoși „cel dintâi sunt eu”*. Nu este suficientă doar o simplă declarație verbală și o

recunoaștere a faptului că suntem păcătoși și ne pare rău, ci, constant, trebuie să ne raportăm la sfințenia și dreptatea lui Dumnezeu, la iubirea Sa nemărginită față oameni, făcându-ne un *proces al conștiinței*, o cercetare amănunțită și profundă a vieții noastre, pentru a simți greutatea stării de îndepărtare de Dumnezeu în care ne aflăm.

Smerenia absolută a dovedit-o Dumnezeu Însuși, prin Întruparea Fiului Său, Care: „*S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, ... S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-se până la moarte, și încă moarte pe cruce*” (Filipeni 2, 7-8). Virtutea smereniei aduce *cinstire* lui Dumnezeu la Care ne raportăm, făcând lucrătoare în noi iubirea Sa mântuitoare. Dar, în același timp, ea ne *pregătește* întreaga noastră ființă, deschizându-ne inima, pentru primirea harului dumnezeiesc, care lucrează mântuirea noastră. În inima curată a omului smerit încapă toată creatura lui Dumnezeu, pentru că se consideră rob al lui Dumnezeu și împlinitor al voii Sale. Înțelesul lumesesc al smereniei, ca depersonalizare, ca degradare a persoanei, ca umilință care înjosește ființa umană, este străin învățaturii Mântuitorului, Care încheie pilda cu

această concluzie: „*Fiindcă oricine se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înalța*” (v. 14).

Acum, la acest nou început de drum cu Hristos, înțelegând sensul sfânt al smereniei, să lăsăm să pătrundă în străfundul sufletului nostru chemarea sfântă, repetată la fiecare Liturghie: „*Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați*” de Sfânta Împărtășanie, după primirea curățirii sufletului și iertarea păcatelor prin Taina Spovedaniei sau „baia lacrimilor”. Mântuitorul Hristos ne încredințează că: „*în cer va fi mai multă bucurie pentru un păcătos care se pocăiește*” (Luca 15, 7). Luați-vă merinde pentru viața veșnică, care se pregătește pentru noi la fiecare Sfântă Liturghie! *Sfânta Împărtășanie este șansa vieții noastre!*

Să continuăm călătoria noastră cu Hristos spre Postul Mare prin cele patru duminici pregătitoare, încercând să transpunem în viața noastră temele acestora: „*rugăciunea smerită*”, „*înțoarcerea noastră din exilul păcatului*”, „*cu gândul la Înfricoșătoarea Judecată*” și cu dorința de „*iertare*” a tuturor care ne-au greșit, pentru a intra cu smerenie în nevoițele postului.

SUBLIMUL SLUJIRII PREOȚEȘTI LA SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR

(urmare din p. 1)

timp de hirotonie. În anul 386 episcopul Flavian l-a hirotonit preot. Cu acest prilej, Sfântul Ioan a rostit o memorabilă cuvântare în care ilustrează importanța pe care o acorda misiunii preoțești. Dintre tratatele sale rămâne însă inegalabil cel *Despre preoție*, scris în anul 386. Pătruns de măreția și sublimul slujirii preoțești, Sfântul Ioan a rămas peste veacuri model de desăvârșire pentru slujitorii Bisericii lui Hristos.

Vorbind despre sublimul slujirii preoțești, Sfântul Ioan Gură de Aur, singurul om care, după cum afirmă părintele Dumitru Fecioru (Cuvânt înainte la tratatul „*Despre preoție*”, București, 1987, p. 5), „urcând acest munte misterios al preoției, l-a cunoscut în întregime”, învață că preoția este superioară demnității împărătești, numind-o „înalta slujire a îngerilor” (*Despre preoție*, III, 1, p. 56). În timpul Sfintei Liturghii preotul nu mai este socotit ca fiind printre oameni, ci împreună slujitor cu îngerii. Sfântul Ioan în momentul în care vorbește despre epicleză și împărtășire se minunează zicând: „Mai socotești oare, că mai ești printre oameni și că mai stai pe pământ, când vezi că Domnul stă jertfă pe Sfânta Masă, iar pe preot stând lângă jertfă rugându-se, când vezi că toți se înroșesc cu împărtășirea cu Cinstitul Sânge al lui Hristos? Mai socotești oare că te-ai mutat dintr-o dată la cer, că ai scos din suflet orice gând trupesc și că privești numai cu sufletul gol și cu mintea curată cele din ceruri? O minune! O, iubire de oameni a lui Dumnezeu! Fiul, Care stă sus cu Tatăl, este ținut în clipa aceea în mâini de toți și se dă pe sineși tuturor celor ce voiesc să-l sărute și să-l primească” (*Despre preoție*, III, 4, p. 58).

Cum este posibilă această lucrare înfricoșătoare fără ca preotul să nu piară mistuit de focul dumnezeiesc, ne asigură Sfântul Ioan că ceea ce stă în ajutorul preotului este „harul lui Dumnezeu dat din belșug” (*Despre preoție*, III, 4, p. 59). Preotul rămâne în fața jertfelnicului, înconjurat de îngeri și se roagă: „încă aducem Ție această slujbă duhovnicească și fără de sânge, și Te chemăm, Te rugăm și cu umilință la Ține cădem: Trimite Duhul Tău cel Sfânt peste noi și peste aceste Daruri, ce sunt puse înainte”.

Numai pătruns de dragoste față de Dumnezeu, preotul se va strădui să împlinească misiunea încredințată fără să aducă vreun prejudiciu sau întinare Bisericii lui Hristos. Preoția impune iubire față de Hristos și Biserica Sa până la sacrificiul suprem, de care au dat dovadă sfinții mucenici. „Păstrarea întocmai a Bisericii lui Hristos, ferirea de a i se întina frumusețea spirituală, ducerea ei la o prosperitate de virtute cum nu s-a mai văzut vreodată și împodobirea caracterului ei cu o desăvârșire care depășește toată filosofia” presupune o muncă asiduă, un curaj de martir, o pregătire intelectuală excepțională și o viață morală desăvârșită (Gh.T. Milea, *Probleme fundamentale în opera moral-socială a Sfântului Ioan Gură de Aur*, Cartea a IV-a – *Preoția creștină*, Curtea de Argeș, 1947, p. 10).

Cunoscând așadar cât de mare, cât de înălțătoare și sfântă este preoția, ne putem da seama și cât de mare și de grea este responsabilitatea celui ce o primește, căci după cuvântul Sfintei Scripturi „celui ce i s-a încredințat mult, mult i se va cere”. Preotul trebuie să fie conștient că asupra lui se abat multe încercări. Zugrăvind chipul preotului desăvârșit, Sfântul Ioan zice că: „trebuie să fie cucernic, dar lipsit de mândrie, temut, dar iubit; autoritar, dar popular; drept, dar larg la suflet; smerit, dar nu slugarnic; aspru, dar înțelegător” (*Despre preoție*, III, 11, p. 79). Deoarece preotul lucrează cu oameni, ființe raționale, dar feluriți ca profesie, stare materială, pregătire intelectuală, râvnă duhovnicească, virtuți, dar și împătimiti, se impune ca el să nu fie nici viclean, nici lingușitor și nici fățarnic, ci sincer și îndrăzneț; „să știe să fie îngăduitor spre zidire, când împrejurările o cer; să fie bun, dar și aspru, nu certăreț și mândros, ci cumpătat și cuviincios”. Numai așa slujirea lui va fi spre „slava lui Dumnezeu și zidirea Bisericii” (*Despre preoție*, VI, 4-5, p. 128-129).

Slujirea îngerească a preotului se regăsește și în Taina Sfintei Spovedanii, căci el mijlocește între pământ și cer și vindecă sufletele. Înaintea preotului „îngenunchează și cel cu diadema pe cap, de care se tem toți... și sârmanul, care nu are nici cămașă pe el”, și cel împovărat de păcate de moarte și cel împodobit cu virtuți, căci și acesta cât trăiește nu e lipsit de păcate. Preotul trebuie să asculte pe fiecare și să găsească medicamentul potrivit pentru tămăduirea sufletului fiecăruia. El trebuie să fie atent nu numai la gravitatea păcatului, ci și la condiția sufletească a penitentului administrându-i canonul potrivit. De aceea, zice Sfântul Ioan: „Canonul nu trebuie dat numai pe măsura păcatelor săvârșite, ci după starea sufletească a păcătosului, ca nu cumva căutând să ridici pe cel căzut să-l faci să cadă și mai jos”. El atrage atenția și asupra unui alt aspect, și anume acela al nepăsării care vine din aplicarea unui canon prea ușor pentru cel păcătos. „Păstorul de suflete”, zice el, „are nevoie de multă pricepere și de mii de ochi, ca să vadă din toate părțile starea sufletească a păcătosului. Și după cum mulți oameni se semețesc și-și pierd nădejdea mântuirii pentru că nu pot îndura canoanele prea aspre, tot

(continuare în p. 7)

Misiunea Bisericii Ortodoxe și provocările sale interne (III)

2. incapacitatea diferențierii între diversitatea naturii parohiilor. Astăzi există o multitudine de provocări la adresa înțelegerii ortodoxe a naturii și a rolului parohiei. Astfel, mitropolitul Emilianos Timiadis scria: „Schimbarea unei atitudini de obstinație nu a fost niciodată ușoară. Acțiunile innoitoare întâlnesc deseori o rezistență enormă. Deși din punct de vedere eclesiológic o parohie face parte din Biserica universală a lui Hristos, totuși, ea este constituită dintr-o comunitate de oameni, bărbați și femei, care se luptă cu piedici și greșeli, și care se împotrivesc deseori să înainteze mai departe pe calea creștină și să se lase puși la încercare. Undeva pe traseu progresul a fost oprit, iar parohia ne apare ca fiind statică și alcătuită din parohieni egoiști” (E. Timiadis 2001:5). Într-adevăr, acest egoism care, din nefericire, tinde să predomină în societatea (post)modernă a consumismului, are grave repercusiuni atât la nivel individual, cât și comunitar (Detalii la C.I. Toroczka 2015:415-435).

Principala sarcină a teologiei misionare ortodoxe constă în reevidențierea parohiei ca spațiu comunitar-eclesial în care are loc mântuirea deopotrivă a celor „dinăuntru” și „dinafara” Bisericii. Acesta este un act prin excelență terapeutic; niciodată nu ar trebui să uităm funcția parohiei ca „celulă” primară a Bisericii, sau, altfel spus, ca mediu în care se realizează unirea concretă cu Mântuitorul nostru Iisus Hristos și împărtășirea cu harul sfințitor al Duhului Sfânt (vezi C.I. Toroczka 2016:9).

Parohia e așadar spațiul eclesial în care se mântuiesc creștinii, e „laboratorul învierii”. Dar acest spațiu nu e unul uniform. Într-un fel apare o parohie la oraș, în alta la sat, în cu totul alt fel într-un megalopolis. Apoi, diferă o parohie într-o țară majoritar ortodoxă (cum ar fi în Rusia, România sau Serbia), de alta aflată într-un loc în care ortodocșii sunt minoritari, fie în Apusul Europei sau America de Nord, fie în țări majoritar musulmane (Irak, Siria, Egipt) sau în care predomină alte religii (de ex. India). Dăm un singur exemplu: acum câțiva ani, am luat parte la o consultație inter-ortodoxă, organizată sub auspiciile Consiliului Mondial al Bisericilor: „Contribuția ortodoxă la

o teologie a păcii drepte”, 17-22 octombrie 2010, Saydnaya (Siria) (<https://www2.bc.edu/~simion/ipsec/syriabooklet2.pdf>). Aici, într-o discuție neoficială, un participant mi-a mărturisit că, în Iran, sunt musulmani care sunt „creștini fără să se boteze”. Ei se împărtășesc, dar fără să fi primit Taina Botezului, fiindcă acest lucru ar atrage prigoana (și chiar moartea) nu doar a celui convertit, ci și al celorlalți creștini care l-au primit în comunitatea lor. Indiscutabil, această situație contravine în mod flagrant acriviei canoanelor, putând fi acceptată doar în spiritul iconomiei acestora (ca dovada concretă a „botezului dorinței” despre care unii abia mai citim în câte un manual de drept canonic). În același timp însă, este și dovada ignoranței majorității dintre noi față de alte contexte socio-politice și religioase în care își duc existența și își desfășoară activitatea membrii altor Biserici Ortodoxe...

Nu mai puțin complexă devine însă și situația ortodocșilor chiar din Europa. În fața unei dublei mișcări – pe de o parte, a emigrării unei mari mase de lucrători din Sud-Estul Europei către SUA și Vestul Europei, pe de altă parte, fluxul masiv tocmai spre aceste spații geografice a emigranților musulmani – are loc intersectarea unor realități multietnice, multiculturale și multireligioase ce ridică provocări de natură politică, socială, economică, culturală, dar și religioase tuturor factorilor implicați.

Reacția tradițiilor creștine catolică și protestantă, multă vreme dominante în Europa Occidentală, a fost diversă, uneori ambivalentă, așa cum reiese din evocarea unui teolog misionar romano-catolic: „Un număr considerabil de parohii au adoptat o atitudine deschisă și milostivă asupra primului val de muncitori imigranți ajutându-i în diverse moduri: ajutor material, asistență în procedurile legate de autoritățile locale, acționând ca mediatori, uneori oferind ajutor în învățarea limbii. Incintele parohiilor sau alte locații au fost puse la dispoziția acestor comunități pentru petrecerile, căsătoriile sau, uneori, chiar și pentru rugăciunile lor. Această generozitate

ar fi putut fi însoțită de o anumită condescendență, dar, de obicei, reieșea din mărinimie.

Pe măsură ce comunitățile diverselor credințe creșteau, tot așa se întâmpla și cu ezitarea din partea comunității catolice. Cererile acestor comunități religioase, în special ale musulmanilor, creșteau și tonul lor începuse să fie mai ridicat. Acum nu mai era vorba despre a împrumuta un loc pentru rugăciune, ci despre a-l obține, astfel că a apărut problema vânzării surplusului de proprietăți catolice. De asemenea, a apărut și problema atitudinii care ar trebui adoptată față de copiii care aparțin altor culturi religioase, dar care frecventau cursurile școlilor catolice. Ce educație religioasă ar trebui să primească? La ce tradiții catolice ar trebui să ia parte toți? Pe măsură ce autoritățile locale au ajuns la o înțelegere, în felul lor, în conformitate cu pluralismul religios, distanțarea populației catolice creștea. Anumite autorități locale, ajutate și favorizate de mijloacele media, păreau că întrec limitele pentru a arată că respectă toate tradițiile – cu excepția creștinismului. Astfel că luminile se puteau înălța de Diwali, dar nu și de Crăciun, și fără scena Nașterii, vă rog. O atenție specială o aveau Ramadanul și ‘Id-ul, dar postul Paștelui și Paștele erau neimportante... Toate acestea au contribuit la generarea frustrării printre adepții catolici și chiar al resentimentului că ceilalți primeau un tratament special. Astfel că asta a dus la crearea unei comunități parohiale mai intime.

În ultimii ani, în special după evenimentele din 11 septembrie 2001 și atacul cu bombă a trenului din Madrid din 11 martie 2004 a apărut o nouă formă de teamă, amenințarea teroristă asociată cu un anumit tip de islam. O gamă variată de evenimente au justificat această convingere, astfel că atitudinea asupra islamului și musulmanilor tinde să fie una de suspiciune. Dar

(continuare în p. 7)

Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKA

Între substanța întunericului la Fredegisus și icoană ca doxologie coloristică

În ziua de 19 ianuarie 1629, *caligraful, pictorul și zugravul de icoane* [<http://www.doxologia.ro/arhiepiscopia-sucevei-radautilor/parastas-pentru-mitropolitul-anastasiu-crimca-ladragomirna> accesat 21. 01. 2017] – vorbim despre Anastasiu Crimca, Mitropolitul Moldovei, prelat de prestigiu în acea primă jumătate a secolului al XVII-lea, *curtean, om de carte, om de cultură și om politic* – a trecut la Domnul, senin la chip, împăcat la cuget, fiind înmormântat în pronaosul bisericii mari a Mănăstirii Dragomirna, sub o lespede simplă de piatră, după cum i-a fost toată viața, smerit și evlavios [<http://manastireadragomirna.ro/index.php?page=anastasiu-crimca> accesat 24. 01. 2017].

Ca notă personală, atunci când îl pomenim pe acest înalt ierarh, *zugrav de icoane*, ne vin în minte cel puțin trei aspecte: *icoana* în sine, *circularitatea rugăciunii* din fața ei, precum și *întunericul* din primele zile ale Creației, din primul capitol al *Facerii* (*Și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor* – Fc 1, 2).

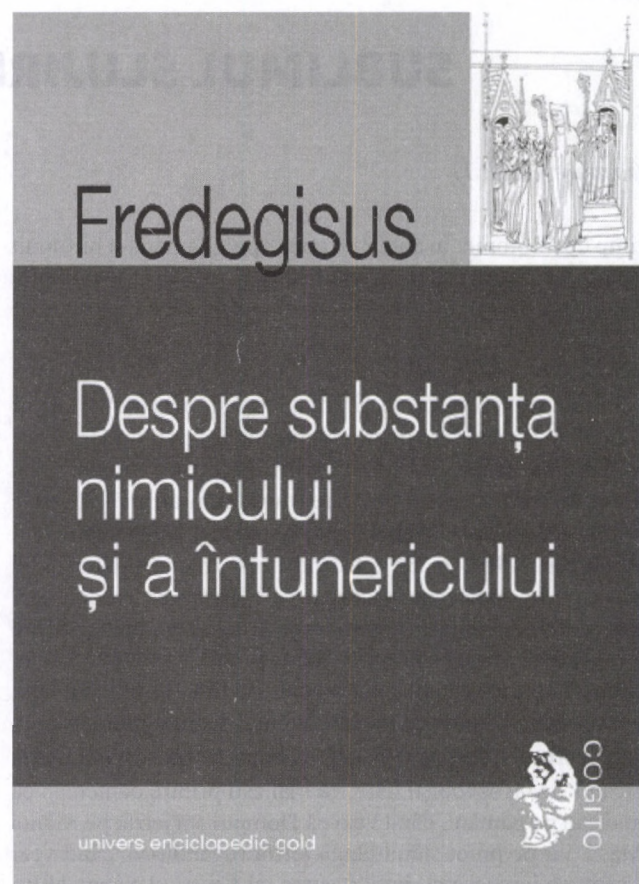
În coordonate ortodoxe, *icoana*, ca simbol, presupune un „prototip”, unul ce nu face parte din planul experienței naturale a închinătorului, ci din planul transcendent al naturii sesizate [Dumitru Stăniloae, *Idolul ca chip al naturii divinizate și icoana ca fereastră spre transcendenta dumnezeiească*, în „Ortodoxia”, nr. 1, 1981, p. 17]. Fiind o mărturie simbolică a prezenței transcendentului, icoana poate fi privită ca o *doxologie coloristică* ori ca o *evanghelie vizuală* [Gheorghe Vlăduțescu, *Filosofia primelor secole creștine*, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 146]. În schimb, *faliile cuvântului nu se deschid decât vorbind. Aceasta este circularitatea rugăciunii: rugătorul se roagă pentru a ști să se roage și, mai întâi, pentru a învăța că nu știe s-o facă, aducând mulțumiri pentru rugăciunea sa ca pentru un dar al lui Dumnezeu* [Jean-Louis Chrétien, *Cuvântul rănit, în Fenomenologie și teologie*, Iași, Polirom, 1996, pp. 37-76, la p. 50].

În sfârșit, cel de-al treilea aspect, cel al *întunericului*, pomenit la *Facere*, ne trimite la opera unui gânditor de la

începutul secolului al IX-lea, Fredegisus din Tours (cu variantele *Fredegisius* sau *Fridugisus*), operă intitulată *Epistola de nihilo et tenebris* („Epistola despre nimic și tenebre”), terminată în jurul anului 804, fiind publicată și într-o ediție bilingvă, latino-română în 2015, sub titlul *Despre substanța nimicului și a întunericului* [Fredegisus, *Despre substanța nimicului și a întunericului*, ediție bilingvă, prefată de Christian Trottmann, traducere din limba latină, notă introductivă, tabel cronologic, note, comentarii și bibliografie de Florin Crișmăreanu, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2015].

Fredegisus a fost discipolul preferat al lui Alcuin (aprox. 735-804), descendent al unei familii aristocrate anglo-saxone din York și sfetnicul împăratului Carol cel Mare pe probleme de educație și cultură, profesor la Școala Palatină (imperială), pe care suveranul o fondase la reședința din Aachen, în Germania actuală. Pe scurt, Alcuin a pus bazele generale ale învățământului în Europa Apuseană și a fost o proeminentă figură a *Renașterii carolingiene*. Fredegisus, și el anglo-saxon, a devenit dascălul familiei imperiale, abatele importantei mănăstiri din Tours, precum și cancelar al Curții, însă în coordonatele acestui articol, ne interesează faptul că s-a evidențiat drept un filosof cu mare încredere în puterea rațiunii umane. Activând oficial ca teolog și pedagog, Fredegisus a devenit unul dintre filosofi palatini de la Curtea lui Carol cel Mare. Prin epistola sa, *De substantia nihili et tenebrarum*, el ne oferă primul text fără niciun echivoc filosofic al noii Europe [Christian Trottmann, *Probleme de metafizică în Evul Mediu și Renaștere*, în Bogdan Tătaru-Cazaban, *Pluralitatea metafizicii medievale*, Iași, Polirom, 2005, pp. 325-346, la p. 332].

Cum spuneam, contemporanul *Renașterii carolingiene* este interesat de *întuneric* și de *tenebre*, dar nu de *întunericul cel din afară, unde este plânsul și scrâșnirea dinților* (Matei 25, 30), cel negativ (ne îngăduim să-l notăm ca fiind *întunericul*), ci despre acela care permite, chiar încurajează dialogul cu Divinitatea, ca în Ps 16, 3: *Cercetat-ai inima mea, noaptea ai cercetat-o* (adică *întunericul*). De

altfel, cititorul atent al epistolei lui Fredegisus din Tours, poate rămâne uimit de straniețea unui discurs care pare să scape intențiilor de lectură ale unui cititor de filosofie veche [Alexander Baumgarten, *Fredegisus și nimicul cuvintelor*, în „România literară”, nr. 49, 2015, http://www.romlit.ro/fredegisus_i_nimicul_cuvintelor accesat 21. 01. 2017].

În opusculul său, Fredegisus discută despre *nimic*, dar este atent să-l separe de *tenebre*, așezându-l astfel în sfera semnificativă a limbajului, operând astfel o turnură lingvistică. Pentru cititorul preocupat ori numai interesat de teologie, epistola fredegisiană se constituie într-o piesă componentă a construcției cultural-religioase a Europei, a pluralității medievale a ei.

Constantin ITTU, cercetător științific

Omul-corp sau omul trup? cronică de carte

Gândirea răsăriteană, de la greci până la ruși, cu unele intermezzo-uri și la români, a tratat dintotdeauna cu foarte multă seriozitate și cu interes sporit relația între *sarx* (tradus în engleză *flesh*, referindu-se la corp, la carne) și *soma* (tradus în engleză *body*, trup). Dacă într-o cronică anterioară am pus în discuție *omul, ființă socială ante- și post-decembristă*, aici o să aducem înaintea publicului de teologie o perspectivă literară asupra *omului trupesc/omului de carne*.

Probabil nu mulți îl cunosc pe scriitorul și profesorul brașovean Gheorghe Crăciun, fost membru al Mișcării Noii, din anii 1970-1980, împreună cu un mai cunoscutul Mircea Nedelciu sau cu Gheorghe Iova. Însă cunoașterea operei sale ar trebui să fie un *MUST* pentru orice iubitor de teologie și literatură română. Dincolo de importanța literară a romanelor lui Crăciun, trebuie să vedem și această aplecare aproape obsesivă a sa asupra cercetării plurivalenței *trupului*. O cercetătoare (și poetă) tot din Brașov, Naomi Ionică, a scris o impresionantă și captivantă lucrare de doctorat pe această temă, a *trupului*, în opera lui.

În *Pupa Russa* (Editura Art, 2007, ediția a doua, reeditată la Cartea Românească, 2016) avem povestea Leontinei Guran. Un aparent roman realist, a cărui protagonistă, o fată obișnuită de la țară, este supusă presiunilor – directe sau indirecte – ale sistemului comunist, care nu îi afectează doar evoluția profesională, ci și întreaga statură psihică și corporală/fizică. Dacă trecem de această suprafață a poveștii (luxuriantă, într-adevăr, mai ales pentru tinerii de astăzi, care se întreabă ce și cum a fost comunismul la noi), putem ajunge la adevărata profunzime și subtilitate

a literaturii lui Gheorghe Crăciun. Avem, în primul rând, o eroină care, încă prin numele său, este atipică. Explicația ne-o dă chiar naratorul când ne *deschide ochii* asupra alăturării din numele fetei: LEON plus TINA. Nu este, deci, povestea unei femei, ci mai degrabă o matematică a umanului, o scanare a corporalității, a trupescului, prin alăturarea masculinului lui LEON și a feminității TINEI. Mai departe, văzută prin această prismă, a corporalității, istoria fetei, care încă din familie este supusă abuzului unui unchi (situație, de altfel, răspândită în imaginarul colectiv românesc, mai ales post-comunist, cel al așa-zisei *prese libere*), este una zbuciumată, trecând prin diversele etape ale vieții de cămin în liceu, apoi ale celei de cantonament de echipă de baschet feminin în facultate. De fiecare dată când încearcă să depășească aceste limite ale omului sub regim totalitar, indiferent că vorbim despre limitele fizice impuse de sistemul comunist (de genul, *de aici nu pleacă nimeni*) sau despre limitele unei vieți senzoriale/corporale ale unui trai de cămin/cantonament comunist, ea nu numai că eșuează, dar suferă și pedeapsa acestui sistem de tip *big brother* (ori că este șantajată să devină turnătoare, ori că este obligată să ofere plăceri sexuale *mai-marilor* când este aleasă în conducerea UTC).

Un aspect foarte important este și titlul cărții, *Pupa Russa*, forma aleasă de autor nedumerind pe mulți, mai ales că numele capitolului sunt în limba latină. Astfel, s-ar putea crede că, în lipsa unui echivalent din lumea romană pentru *păpușa rusească*, Gheorghe Crăciun ar fi inventat unul. Totuși, nu cred că brașoveanul și-ar fi arogat statutul Vaticanului de elaborare a unor expresii care nu există în

limba latină, ci mai degrabă înclină să cred că s-a dus spre o limbă contemporană, italiană. În limba italiană, *pupa* este o denumire plină de duioșie, de căldură, dar și de senzualitate. Dincolo de forma lingvistică, titlul este un joc foarte subtil, bogat și ambiguu, deoarece, pe lângă tandrețea pe care o sugerează numele de „pupa”, de păpușă – tandrețe care nu foarte des răzbate, nici din trupescul, nici din corporalul personajului –, avem semnificația formulei în sine, de *păpușă rusească*, acest joc neîncetat între suprafață și conținut, dar și între numărul aparent infinit de conținuturi. Mai mult, ne putem gândi și la faptul că *păpușa* este, în sine, un simbol al pasivității. Are trăsăturile umanului, dar este, până la urmă, un obiect – prin definiția sa – lipsit de mișcare, de viață. Dacă mergem și mai departe, găsim în *păpușa* lui Crăciun chiar o marionetă sau o bucată de material umplută cu câlți și folosită pentru a studia sau a influența umanul.

Discuțiile născute de un roman precum cel de față și de un romancier precum cel prezentat aici s-ar putea lungi la nesfârșit. Cert este că autorul *Pupeii Russa*, al *Frumoasei fără corp* sau al *Compunerii cu paralele inegale* este unul de top în literatura română contemporană. Mai mult, problema trupului sau a corporalității pe care el o ridică și o disecă în scrierile sale este demnă de studiat și de discutat și de cititorii cu pregătire teologică.

[Gheorghe Crăciun, *Pupa Russa*, Editura Art, București, 2007, 472 p.]

Pr. Dr. Daniel PUIA-DUMITRESCU

SUBLIMUL SLUJIRII PREOTEȘTI LA SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR

(urmare din p. 5)

așa sunt unii, care pentru că nu li s-a dat un canon pe măsura păcatelor lor, ajung nepăsători, cu mult mai răi decât înainte și săvârșesc păcate și mai mari” (*Despre preoție*, II, 4, p. 46).

Preotul a primit făgăduința administrării celor cerești și „are o putere, pe care Dumnezeu n-a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor”. E puterea de a lega și dezlega pe pământ, ca să fie legate și dezlegate și în ceruri. Puterea aceasta se deosebește de cea dată stăpânitorilor pământești, căci aceia pot lega numai trupul, pe când preotul „leagă sufletele și străbate cerurile; Dumnezeu întărește sus în ceruri cele făcute de preoți jos pe pământ”. Dar, mai presus de toate, preotului i s-a dat puterea de a dezlega păcatele oamenilor. Când preotul rostește rugăciunea de dezlegare, în ceruri sunt șterse păcatele oamenilor. Îngerii care slujesc lui Dumnezeu ascultă de preot, de glasul lui, pentru că Dumnezeu l-a pecetluit cu „toată puterea cerească”. Preoților li s-a dat o așa de mare slujire ca și cum „s-ar fi mutat la ceruri, ca și cum ar fi depășit firea omenească”. Lor li s-a încredințat „zămislirea noastră cea duhovnicească”... Ei ne nasc pentru Împărăția lui Dumnezeu și au putere de a ierta păcatele noastre. Pot uneori chiar potoli mânia lui Dumnezeu prin rugăciuni fierbinți și îndelungate. De aceea este „o nebulie”, zice Sfântul Ioan, „să disprețuiești pe cel fără de care nu putem dobândi nici mântuirea, nici bunătățile făgăduite” (*Despre preoție*, III, 5 și 6. p. 59-62).

Misiunea preotului însă nu se rezumă numai la înfrumusețarea chipului său, ca model de urmat pentru păstoriții săi, ci cuprinde printre altele și modelarea și ocrotirea sufletelor încredințate lui, pentru care va da socoteală în fața Dreptului Judecător. Sfinții Părinți atrag atenția preotului și asupra viciilor care pereclitează slujirea lui și asupra consecințelor grave care se pot reflecta asupra păstoriților. În fruntea tuturor viciilor, Sfântului

Ioan așază *slava deșartă*, care este cea mai primejdioasă și mai cumplită patimă pe care o socotește izvorul celorlalte păcate: mânia, tristețea, invidia, cearta, hula, pâra, minciuna, fățarnicia, uneltirea și altele asemenea lor (*Despre preoție*, III, 9, p. 65). Pentru a se debarasa de ele, preotul trebuie să depisteze mai întâi hrana lor, sursa lor de existență și să o distrugă. Slava deșartă, zice Sfântul Ioan, „se hrănește cu onoruri și laude; îngâmfarea... cu puterea și măreția funcției; invidia... cu succesele celor din jur; iubirea de arginți cu dărnicia credincioșilor; desfrânarea cu petrecerile” (*Despre preoție*, V, 12, p. 138).

Pentru împlinirea misiunii sale, preotului i-a fost încredințat un mijloc de pastorație de o valoare inestimabilă – propovăduirea învățăturilor dumnezeiești prin cuvânt. „Cuvântul este instrumentul, cuvântul este hrana, cuvântul este cel mai bun aer. El ține loc de medicament, el ține loc de cauterizare, el ține loc de bisturiu. Dacă preotul trebuie să ardă sau să taie neapărat să se folosească de cuvânt. Dacă predica nu-i în stare să facă aceasta, zadarnice sunt toate celelalte. Prin predică ridicăm sufletul deznădăjduit, prin predică smerim sufletul îngâmfat; prin predică tăiem ce-i de prisos; prin predică împlinim cele de lipsă; prin predică lucrăm pe toate celelalte care ne ajută la însănătoșirea sufletului” (*Despre preoție*, IV, 3, p. 99).

Ca să devină un remarcabil predicator, preotul are nevoie de o pregătire intensă și permanentă. O predică slabă a unui orator neînsemnat, zice Sfântul Ioan, aduce mai puține prejudicii oratorului decât o predică similară rostită de un mare orator (*Despre preoție*, V, 5, p. 117). Având în vedere efectul extraordinar al predicii asupra sufletelor credincioșilor, fiecare preot trebuie să lupte pentru a dobândi „puterea cuvântului”. Sfântul Ioan, predicatorul de excepție al Bisericii creștine, confirmă faptul că „nu te naști cu talent oratoric, ci îl dobândești prin studiu”. Pentru el pot exista oratori

neiscușiți în îmbinarea frazelor, dar nu poate accepta un orator „neiscusit în științe... în precizia dogmelor” (*Despre preoție*, IV, 6, p. 107), ceea ce se dobândește prin „cercetarea Sfințelor Scripturi”.

Misiunea predicatorială presupune o stare de contemplare a celor cerești, iar cel care dorește să vorbească despre Tainele lui Dumnezeu „va trebui să săvârșească mai întâi un act de dezmărginire, de transcendere a tot ceea ce e creat”. Pentru ca predica să fie încununată cu succes, preotul va trebui să posedă o cultură bogată și variată, el trebuie să fie „o comoară de filosofie și știință”. (*Despre preoție*, IV, 4, p. 101).

În concluzie, ca un rezumat a ceea ce înseamnă preoție în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur, îmi îngădui să citez din nou din sublimul său tratat despre preoție: „Preoția se săvârșește pe pământ, dar are rânduiala celor cerești. Și pe foarte bună dreptate, că slujba aceasta n-a rânduit-o un om, sau înger, sau un arhanghel, sau altă putere creată de Dumnezeu, ci Însuși Mângâietorul. Sfântul Duh a rânduit ca preoții, încă pe când sunt în trup, să aducă lui Dumnezeu aceeași slujbă, pe care o aduc îngerii în ceruri. Pentru aceea preotul trebuie să fie atât de curat, ca și cum ar sta chiar în cer, printre puterile cele îngerești” (*Despre preoție*, III, 4, p. 57).

Cu toate că ne despart secole de epoca în care a trăit și activat Sfântul Ioan Gură de Aur, contribuția sa la îmbogățirea tezaurului patristic este și mai mult elogiată, iar comoara învățăturilor lui, lăsate moștenire, ne zidește și întărește permanent pe calea slujirii și desăvârșirii în Hristos. De aceea nimeni nu poate avea pretenția că ar putea epuiza tezaurul de învățături, care expun măreția și sublimul slujirii preotești așa cum a fost văzută și experimentată de Sfântul Ioan. Cele relatate mai sus reprezintă doar o succintă prezentare a trăsăturilor care trebuie să contureze chipul adevărat al preotului creștin.

Misiunea Bisericii Ortodoxe și provocările sale interne (III)

(urmare din p. 5)

mai există încă un aspect care poate fi luat în calcul: conștientizarea faptului că persoanele care aparțin altor comunități au mai mulți copii decât creștinii, incluzând catolicii (din nefericire, și ortodocșii, n.n.). Astfel că balanța comunităților religioase se schimbă. În plus, celelalte comunități de multe ori par mai animate decât comunitatea noastră parohială. Putem lua în calcul și faptul că anumiți musulmani nu își ascund dorința de a câștiga Europa la islam, văzând religia lor ca soluție la decăderea morale a Occidentului. Toate acestea nu creează în prezent o atitudine defensivă a creștinilor?” (M. Fitzgerald 2006:60-62)

Am redat această lungă mărturie fiindcă provocările pe care le ridică faptele amintite sunt valide și pentru o parohie ortodoxă din diaspora. Oare este acum momentul, mai mult ca niciodată, să ne reamintim că Sfânta Scriptură subliniază faptul că toți oamenii sunt creați de Dumnezeu, provin din aceeași obârșie și împart același destin comun pe care Dumnezeu l-a pregătit pentru ei? Dacă da, cât de mult trebuie să accentuăm elementele pozitive din cadrul anumitor tradiții religioase ale lumii, și cât de mult să încercăm să depășim diferențele inerente față de adevărata credință în Domnul nostru Iisus Hristos?

Înainte de toate, atitudinea Bisericii este aceea de respect pentru adepții altor religii, bazate pe valorile găsite în ele. Episodul discursului Sf. Ap. Pavel în Areopag este relevantă în acest sens (vezi F. Ap. 17, 16-34). Dar tocmai respectul profund față de semenii determină și reacția „inversă”, misionară, a creștinilor ortodocși: denunțarea aspectelor negative, respectiv încercarea promovării Evangheliei la cei cu care intră în contact. Este vorba aici de valoarea aplicării discernământului – recunoașterea faptului că celelalte religii (și confesiuni creștine) pot reflecta „o rază a adevărului” care să ne edifice pe toți, ceea ce nu înseamnă însă că totul este luminos în ele și că nu există umbre. (Pe de altă parte, această stare de smerenie, de păcătoșenie a tuturor oamenilor, trebuie să îi vizeze și pe ortodocșii înșiși. Este un aspect asupra căruia vom reveni).

Amintim așadar o regulă generală pe care o enunța, cu valoare programatică, același teolog catolic, Arhiep. Michael L. Fitzgerald (*Ibid.* p. 62): „Aceste umbre menționate arată că nu trebuie să ne fie frică să luăm o atitudine critică față de alte religii, atâta vreme cât suntem pregătiți, pe de altă parte, să recunoaștem multe elemente nobile și frumoase pe care le conțin”. (Desigur, și reversul este valabil: nu trebuie să ezităm să recunoaștem greșelile din creștinism, mai ales cele practice,

fiind însă la fel de dispuși să-i surprindem bogățiile. Mai exact, există o regulă ce ar trebui întotdeauna urmată: să evităm să comparăm idealurile unei religii cu defectele alteia, și invers. De asemenea, să evităm să comparăm idealurile principiilor unei religii cu greșelile individuale ale membrilor altor religii. A cădea în aceste greșeli este echivalent cu a promova segregarea, ruptura între religii, în detrimentul dialogului promovat de pluralismul religios, iar efectele se răsfrâng asupra realităților concrete, adică tocmai asupra vieții parohiei ca Biserici locale.)

Rolul parohiei nu poate fi înțeles în afara poziției episcopului în Biserică, căci episopatul are o tradiție apostolică și reprezintă mărturia Bisericii față de ceilalți oameni. Slujirea episcopală este, astfel, incluzivă. În chip firesc, slujirea episcopului se îndreaptă în primul rând spre diocesa pe care el o păstorește. În ceea ce-i privește pe oamenii de alte religii, rolul episcopului nu este unul pasiv, căci iubirea ce stă la baza lucrării pastorale este iubirea hristică, ce posedă o dimensiune universală. Drept urmare, episcopul trebuie să aibă o prezență activă în societate, adică să promoveze dialogul (și asupra acestui aspect vom reveni).

Dar același rol pe care-l are episcopul trebuie să-l aibă și preotul în parohia sa. În mod concret, sunt formulate câteva dintre inițiativele pe care acesta din urmă ar trebui să le aibă în raport cu membrii altor religii ce se găsesc în parohia sa: 1) vizitele la spital: la fel și în cadrul spitalelor, unde preotul poate arăta compasiune și înțelegere pentru oameni de credință catolică sau de altă religie; 2) vizitarea locurilor de muncă: în special atunci când se celebrează o sărbătoare, preotul poate să treacă pe acolo pentru a-i saluta pe cei prezenți; 3) vizitarea liderilor locali ai altor religii: un act de fraternitate colegială, prin care s-ar consolida relațiile ecumenice oficiale și la un nivel local; 4) participarea la întruniri interreligioase organizate de autoritățile locale.

Iarăși, nu trebuie uitat că parohia nu este formată exclusiv de preot. Acesta, în slujirea sa pastorală-misionară, se cuvine să fie ajutat și de diaconi, și de credincioșii pe care-i păstorește. Este un fapt valabil și în relațiile interreligioase, la nivel local, practic. Astfel, grupuri de simplii credincioși pot să facă vizite la vecinii lor ne-creștini, sau la spitale, pentru a oferi sprijin; un preot asistent (sau un diacon) poate lua parte la întrunirile frățești cu liderii altor religii; un membru marcant al parohiei, chiar și laic, poate să răspundă invitației oferite de autoritățile civile pentru manifestări interreligioase. La fel de important, preotul trebuie să-i țină pe toți membrii parohiei sale la curent

cu aceste evenimente. Fiecare trebuie să se simtă vizat și implicat în acest dialog interreligios, care nu are loc doar la mesele rotunde oficiale, ci începe chiar din pragul casei fiecăruia.

Tot ceea ce s-a spus până acum nu poate fi însă realizat decât dacă membrii parohiei știu *ceva* despre membrii de alte religii ai comunității. Nu poți lua parte la celebrarea unei sărbători – cum ar fi Id al-Fitr, sărbătoarea încetării postului Ramadanului, Id al-Adhā, Sărbătoarea Sacrificiului, legată de plerinajul la Mecca (Hajj), sărbătoarea Vesakh a budiștilor sau Diwali al hindușilor – dacă nu știi ce anume sărbătoresc ceilalți. În aceeași măsură, anumite întrebări privitoare la credința și istoria celor de alte religii, dar care trăiesc lângă tine, nu-și pot găsi răspunsul în ignoranță. Dimpotrivă, aceasta produce frică de inhibiție față de contacte. De aici survine necesitatea unei educații, necesitatea de a-l cunoaște pe celălalt mai în profunzime.

De unde pot proveni aceste cunoștințe? Cine este cel mai îndreptățit să le ofere? În ziua de astăzi, principala sursă de informare o oferă internetul, și mulți apelează la resursele electronice pentru a găsi răspunsuri la întrebările care-i macină. Dar preotul nu are defel un rol marginal: el poate să formeze grupuri de studiu, unde cei care se întâlnesc să poată să înțeleagă mai amănunțit informațiile, să dobândească un punct de referință prin prisma căruia să asimileze aceste informații.

Nu ar fi lipsit de importanță ca preotul să organizeze o bibliotecă parohială, în care să se găsească, pe lângă lucrări fundamentale creștine sau de cultură, și lucrări despre principalele religii ale lumii, și mai ales despre acele tradiții religioase cu care membrii parohiei sale iau cel mai des contact.

Toate cele spuse aici redeschid discuția în jurul unei probleme de mare impact în activitatea misionară ortodoxă: clericalismul excesiv și pasivismul laicilor.

Bibliografie (selectiv): Mitropolit Emilianos Timiadis (2001), *Preot, parohie, înnoire. Noțiuni și orientări pentru teologia și practica pastorală*, trad. Paul Brusanowski, Sophia, București; Ciprian I. Toroczka (2015), „Role of the Parish in the Fulfilment of the Mission of the Church. Contribution of Fr. Professor Ion Bria (1929-2002)”, în Laurențiu Streza, Vasile Vlad, Florin Dobrei, Radu Trifon, Alexandru Vlad (eds.), *Postmodernism – A Challenge to Contemporary Christianity*, Felicitas Publishing House/Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Stockholm/Deva; Idem (2016), „Parohia, rolul preoților și al laicilor în misiune”, în *Telegraful Român* 164, nr. 5-8; Michael L. Fitzgerald (2006), *Interfaith Dialogue. A Catholic View* (cu J. Borelli), London – NY.

Zugravi de icoane din părțile Sibiului, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea:

Popa Ioan Grigorievici

Cu autoritatea pe care i-o conferă cele peste patru decenii de activitate de cercetare, desfășurată în domeniul istoriei vechii arte bisericești din Transilvania, academicianul Marius Porumb caracterizează din această perspectivă secolul al XVIII-lea, ca fiind unul al luminilor, o perioadă a unei „incontestabile explozii artistice românești, cea mai sugestivă evoluție fiind în domeniul picturii, unde au activat peste trei sute de pictori, care cu sârguință și smerenie au împodobit bisericile de lemn și de zid ale românilor transilvăneni”, evoluție petrecută „într-o permanentă legătură cu fenomenul artistic din țările române extracarpatice, demonstrând stilistic și documentar un proces de progresivă unificare culturală și artistică” [Marius Porumb, *Un veac de pictură românească din Transilvania: secolul XVIII*, Editura Meridiane, București, 2003, p. 5].

Cel pe care s-ar cuveni să-l amintim din această pleiadă de artiști mai întâi, pentru că ilustrează maniera în care s-a produs fenomenul de difuzare a stilului muntenesc în interiorul arcului Carpaților, este preotul zugrav Ioan Grigorievici. Coborător dintr-o faimoasă familie de meșteri zugravi de biserică, din părțile Câmpulungului și ale Craiovei, văzând el însuși lumina zilei în cetatea Băniei, a venit în Ardeal încă din anii tinereții, pentru a se stabili aici definitiv.

În 1760, la debutul unei cariere artistice a cărei întindere avea să depășească o jumătate de secol, se afla împreună cu părintele și maestrul său, Grigorie Ranite, la Rășinari, secundându-i acestuia la zugrăvirea bisericii cu hramul „Sfintei Cuvioase Paraschiva”. Cei doi sau trei ani petrecuți atunci, în satul de la poalele Cindrelului au fost de ajuns ca să-l lege definitiv suflătește de acest loc și, mai ales, de rășinarieni, care l-au considerat ca pe unul de-al lor. Când, în 1785, a fost invitat să revină ca să continue lucrul la zugrăvirea bisericii la exterior și în compartimentele interioare, unde nu ajunsese să intervină în prima etapă, când lucrase alături de tatăl său, sătenii încă îi pomeneau numele în forma hipocoristică Ioniță sau Niț, adică așa cum obișnuiseră să i se adreseze cu mai bine de două decenii în urmă.

Altoit perfect pe ramura transilvăneană de cultură și spiritualitate românească, Ioan nu a renunțat totuși să-și reafirme, ori de câte ori a avut prilejul – așa cum s-a întâmplat, de exemplu, în 1785, când și-a lăsat iscălitura în câmpul reprezentărilor iconografice realizate sub turnul bisericii rășinarene –, originea muntenescă și mai ales calitatea, de care era foarte mândru, de fiu al meșterului Grigorie (se recomanda uzând de patronimul Grigorievici sau Grigorovici [Despre Grigorie Ranite s-a spus că a fost „probabil cel mai faimos reprezentant al celei de-a doua generații a promotorilor stilului brâncovenesc, dar și un renumit dascăl de zugravi activ în Oltenia, Transilvania și Banat, născut în

jurul anului 1712 și atestat până în 1766” (Ana Dumitran, Elena Popescu, „Popa Ioan Grigorievici, zugravul”, în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”*, seria *Theologia Catholica*, nr. 4, Cluj-Napoca, 2010, p. 93.)), dar și de nepot al lui Ranite zugravul de la Câmpulung, din cel mai vechi oraș al Țării Românești [Inscripția descoperită de curând în spațiul pictat de sub turnul bisericii rășinarene cuprinde formula: „Fiind

Fofeldea, biserica ortodoxă, Popa Ioan Grigorievici din Ghijasa de Sus, probabil 1809, icoană împărătească Maica Domnului cu Pruncul între Arhanghelii Mihail și Gavril

zugrav la acest lucru [Popa] Ioan Grigorievici nepot lui Ranite de la Câmpulung. 1785”].

Pictorul muralist Ioan Grigorievici s-a afirmat de timpuriu și ca zugrav de icoane portative, cele mai vechi lucrări de acest gen fiind identificate de istorici datând încă din perioada 1760-1763, a primei sale șederi în Rășinari, când a colaborat cu tatăl său la execuția iconostasului original al bisericii „Sfânta Paraschiva”, care însă avea să fie înlocuit în 1785 cu cel actual [Ana Dumitran, Elena Popescu, *op. cit.*, p. 94].

Cercetătoarea Saveta-Florica Pop a întreprins, în cadrul unui studiu publicat în anul 2013, cea mai recentă încercare de identificare, din ansamblul pieselor recuperate din vechea tâmplă, a icoanelor care s-ar cuveni atribuite, pe consideren-

te de ordin stilistic, zugravului Ioan Grigorievici. E vorba de două icoane prăznicare, *Duminica Tomii și Înălțarea Domnului* și *Schimbarea la Față* și de tripticul-pomelnic al Bisericii „Sfânta Paraschiva”, pe care cercetătoarea a indicat și o posibilă semnătură a zugravului [Saveta-Florica Pop, „Icoane din Rășinari ale zugravilor Grigorie Ranite și Ioan Grigorievici”, în *Acta Musei Apulensis, Apulum*, series *Historia & Patrimonium*, Alba Iulia, 2013, pp. 428-430]. În prezent, cele trei icoane sunt expuse la muzeul amenajat în modesta reședință episcopală din Rășinari.

Informații care slujesc reconstituirii traseului însemnat de urmele pașilor artistului peregrin în intervalul de timp dintre anii 1763 și 1785 ne sunt oferite de istoricii de artă Ana Dumitran și Elena Popescu, colaboratoare la alcătuirea unui studiu consacrat zugravului [Vezi nota 1], la care am avut ocazia să facem trimitere în rândurile de mai sus.

Studiul reafirmă ceea ce fusese deja semnalat, încă dintr-o intervenție anterioară, de Ana Dumitran în legătură cu prezența lui Ioan Grigorievici în biserica de lemn din Poiana Sibiului [Ana Dumitran, Elena-Daniela Cucui, *Simon Bălgrădeanu*, Alba Iulia, 2009, pp. 9-11], unde i-a fost atribuită pictura iconostasului păstrat astăzi doar parțial, „după înlocuirea, în 1791, cu cel datorat lui Vasile Munteanu din Săliște” [Ana Dumitran, Elena Popescu, *op. cit.*, p. 95]. Cercetătoarea și-a exprimat convingerea că cel puțin friza iconografică, reprezentând tema *Marea Deisis*, unde sunt incluse toate cele douăsprezece figuri ale Apostolilor, este opera zugravului craiovean. Îi pot fi însă atribuite, așa cum este de părere Ana Dumitran [*Ibidem*, pp. 95, 101 (fig. 6)], și cele două icoane împărătești, *Sfânta Fecioară cu Pruncul* și cea de hram, a *Adormirii Maicii Domnului*, datate 1767, aflate la ora actuală în pronaosul bisericii din Poiana, unde au fost înregistrate, încă din 1906, de istoricul Nicolae Iorga [Nicolae Iorga, *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene. II. Inscriptii și însemnări* (formând volumul XIII din „Studii și documente cu privire la istoria românilor”), București, 1906, p. 146].

Mai departe, constatând evidente similitudini între maniera artistică în care au fost realizate alte două icoane împărătești (*Iisus Pantocrator* și *Maica Domnului cu Pruncul*), care au aparținut bisericii din Colun (com. Porumbacu de Jos, jud. Sibiu), și stilul practicat de Ioan Grigorievici în lucrările de la Poiana sau Rășinari, autoarele studiului mai sus citat au admis că-i pot fi atribuite și acestea zugravului craiovean [Ana Dumitran, Elena Popescu, *op. cit.*, pp. 95, 102 (fig. 7, 8)].

Și tot în cadrul aceleiași cercetări au mai fost identificate, între operele artistului, și „cinci prăznicare de la biserica din

(continuare în p. 9)

Lect. Dr. Ioan ABRUDAN

Pentru o infrastructură parohială de tineret

Cugetând, la vârsta înțelepciunii, regele Solomon scrie, în cartea Ecclesiastului: „Bucură-te, omule, cât ești tânăr și inima ta să fie veselă în zilele tinereții tale” (Eccl. 11, 9).

Anul 2016 a fost celebrat, la nivelul Patriarhiei Române, ca an omagial al educației religioase a tineretului creștin ortodox și ca an comemorativ al Sfântului Ierarh Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești. Unul dintre evenimentele centrale ale anului l-a reprezentat Întâlnirea Tinerilor Ortodocși din toată lumea (ITO 2016), ce a avut loc la București în perioada 1-4 septembrie, manifestare care a reunit mii de tineri din țară și de peste hotare în duh de comuniune, de prietenie și de rugăciune. Au fost zile în care, deși la început de toamnă, Biserica a înflorit și s-a înșeninat la modul cel mai vizibil prin zâmbetul cald, inima curată, curiozitatea și energia grupurilor de tineri care urcau neîncetat Dealul Patriarhiei. Am putut remarca, în acele momente, vitalitatea, lumina, determinarea, cumpătarea, bunătatea și puterea pe care doar tinerii le au, la modul dezinteresat. Mi-am pus apoi problema: ce am învățat din această experiență? Ce mesaj mi-au transmis tinerii? Cum am putea veni mai bine în întâmpinarea dorului de comuniune, specific sufletului tânăr, atât de necesar vieții duhovnicești?

Se spune că expresia unui sentiment față de o persoană dragă poate fi întrupată într-un lucru material pe care îl dăruiești cu drag la un moment dat. De pildă, cei mici se bucură enorm atunci când primesc o bomboană, așa încât cu un dar atât de neînsemnat pentru un adult poate fi câștigată, definitiv, prietenia unui copil. Tot așa, o simplă floare poate întrupa

expresia iubirii pe viață dintre două persoane. Mergând înspre absolut, am putea spune că, pentru a se putea comunica pe Sine, Dăruitorul se folosește de fiecare dată de un dar. Iar cel mai de preț dar făcut oamenilor de către Dumnezeu este viața.

Lucrul cu tinerii este esențial într-o comunitate parohială normală, la fel cum este esențial și în cadrul unei familii sănătoasă. Este, de altfel, modul cel mai practic prin care tinerii pot înțelege taina iubirii lui Dumnezeu, în Iisus Hristos, în sânul familiei extinse. Lucrul cu tinerii presupune, în primul rând, *disponibilitate, conștiință și dragoste*, toate însoțite de *răbdare și înțelepciune*. Însă activitatea cu tinerii într-o parohie mai necesită și o așa-numită *infrastructură de tineret*. Deși termenul poate părea ușor rigid, nu este nici pe departe așa.

Infrastructura de tineret este expresia concretă, fizică, materială a interesului nostru față de cei tineri și, de multe ori, se regăsește în elemente de care deja dispunem. Lucrul cu tinerii la nivel parohial presupune, în primul rând, un *spațiu dedicat*, față de care tinerii să aibă conștiința că e „al lor” (ce copil sau tânăr nu își dorește să aibă „camera lui”) – o cameră, o sală, un separeu, altul decât spațiul lăcașului de cult. Aici tinerii se pot întâlni, pot discuta, pot servi un ceai, pot desfășura jocuri de cunoaștere, pot viziona un film. Un astfel de spațiu, cald, amenajat cu bun gust, care să inducă familiaritate, reprezintă elementul esențial în inițierea comuniunii grupului de tineri. Odată realizată această comuniune, participarea împreună la slujbe, în biserică, nu va mai fi privită ca o corvoadă.

Un alt element esențial în activitatea cu tinerii din parohie este *lucrătorul de tineret*. Dincolo de nuanța ușor tehnică a cuvântului, fără o astfel de persoană, lucrul cu tinerii se va reduce doar la o simplă interpretare de colinde de Crăciun și la o mică activitate filantropică de Paști. *Lucrătorul de tineret* este persoana care este încredințată de către preot și comunitate să coordoneze grupul/grupurile parohiale de tineret și poate fi un student, un tânăr profesor sau o persoană care are o anumită vocație în lucrul cu tinerii. Ateliere de meșteșugărit și lucru manual, pictură, broderie, seri de film, de poezie, de dezbateri, sunt doar câteva idei ce pot stârni curiozitatea și interesul tinerilor. În mod firesc, activitatea cu tinerii din parohie necesită suport financiar și logistic, iar în acest sens comunității parohiale îi revine rolul principal.

Într-o astfel de comunitate creată, mesajul Bisericii va fi, cu siguranță, perceput de către tineri la adevărata lui valoare. Comunitatea bisericească se va putea astfel manifesta deplin ca o familie, responsabilă și atentă față de cei tineri ai ei, creștinii de mâine, mlădițele Trupului lui Hristos. Iar tinerii vor putea primi cu bun augur bogăția învățaturii creștine și vor putea, la rândul lor, oferi comunității entuziasmul necesar urmăririi lui Iisus Hristos și cunoașterii lui Dumnezeu. Investiția în tineri rămâne actul omenesc cel mai semnificativ pe care îl poate realiza o comunitate parohială conștientă de sine și de menirea sa.

Drd. Alexandru DĂDÎRLAT

(urmare din p. 8)

Copșa Mare (com. Biertan, jud. Sibiu). Două dintre ele au pe verso datarea 1774 și semnătura «Ioann Grigoriavici zugrav ot Craiova» (*Nașterea Maicii Domnului*) și «Ioan Grigoriavici zugrav, Ghijasa de Susu» (*Învierea lui Iisus*, în varianta *Coborârii la iad*). Celelalte piese ilustrează scenele: *Schimbarea la Față*, *Înălțarea lui Iisus* și *Adormirea Maicii Domnului*. Acestui grup i se poate adăuga fără dubiu o icoană a *Nașterii lui Iisus* care printr-un concurs de împrejurări a ajuns în custodia Complexului Muzeal Arad [Ana Dumitran, Elena Popescu, *op. cit.*, pp. 95, 96, 102 (fig. 9 a, b), 103 (fig. 10 a, b, 11, 12), 104 (fig. 13, 14)].

Știm prin urmare, grație însemnării olografe de pe icoana *Învierii*, lucrată de Ioan Grigorievici pentru biserica din Copșa Mare, că începând cel mai târziu din anul 1774 zugravul și-a avut reședința în satul Ghijasa de Sus (com. Alțâna, jud. Sibiu), acolo unde, cel mai târziu din 1785, de când obișnuiește să-și însoțească invariabil numele în iscălituri cu apelativul Pop sau Popa, îi fusese încredințată și o a doua slujire, ca sacerdot, devenind parohul ghizășenilor de rit greco-catolic.

În pofida alegerii de a intra în rândul clerului unit, popa Ioan Grigorievici și-a menținut contractul încheiat în 1785 cu Rășinariul, revenind cu regularitate în mijlocul ortodocșilor din această localitate până în 1798, lucrând în tot acest timp, așa cum am mai spus, la definitivarea ansamblului mural al Bisericii „Sfânta Paraschiva”, dar și la zugrăvirea a trei dintre frumoasele troițe cu care se mândrește comuna [Ioan Ovidiu Abrudan, „Un ansamblu iconografic inedit: pictura lui Ioan Grigorievici și a zugravilor familiei Grecu, din biserica satului Cornățel”, în *Revista Teologică*, Sibiu, 2/2009, pp. 328, 329].

Trecând pragul secolului al XIX-lea, din anul 1808 datează două frumoase icoane împărătești (*Iisus Hristos Marele Arhiereu* și *Maica Domnului cu Pruncul*), neșemnate, dar care i se pot atribui cu certitudine popii Ioan Grigorievici, păstrate în prezent în colecția Arhiepiscopiei Sibiului și care provin de la biserica ortodoxă din satul Noul Român (comuna Arpașu de Jos, jud. Sibiu), unde autorul și-a mai lăsat semnătura, și pe o altă icoană, pierdută între timp, reprezentând scena „Buneivestiri” [Valeriu Literat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1996, p. 214. Autorul atribuie greșit icoana de la Noul Român lui Popa Ioan zugravul din Feldioara, citind, probabil tot eronat, anul 1803, în loc de 1808].

Popa Ioan Grigorievici

Stilistic, icoanele de la Noul Român sunt foarte asemănătoare cu alte cinci piese (patru icoane împărătești: *Deisis*, *Maica Domnului cu Pruncul între Arhanghelii Mihail și Gavriil*, *Sfântul Ierarh Nicolae*, *Sfântul Ierarh Vasile cel Mare*, și *icoana-crucifix*) care au fost pictate de artist în anul 1809 pentru tâmpla bisericii ortodoxe „Sf. Vasile cel Mare” din Fofeldea (com. Nocrich, jud. Sibiu). Biserica de la Fofeldea

Fofeldea, biserica ortodoxă, Popa Ioan Grigorievici din Ghijasa de Sus, 1809, icoana hramului, Sfântul Ierarh Vasile cel Mare

a fost zidită în anul 1808. Înainte de a fi fost decorată cu picturi murale (în 1814) de zugravi din familia Grecu de la Săsăuș, sătenii s-au adresat, pentru executarea icoanelor tâmplii, preotului din parohia apropiată, a Ghijasăi de Sus, despre care aflaseră, cu siguranță, că era un artist consacrat.

Trei dintre panourile pictate prezintă, pe lângă iscălitura autorului și înregistrarea datei când au fost executate, și scurte formule votive, care fac referire la statutul sacerdotal al zugravului. Mărturia bunelor relații pe care preotul zugrav Ioan le-a menținut cu credincioșii comunităților ortodoxe se reflectă în donația pe care făcut-o parohiei de la Fofeldea, nesolicitând plată pentru zugrăvirea uneia dintre icoanele care i-au fost comandate. Pe reversul panoului în care a fost înfățișat Sfântul Ierarh al Mirelor Lichiei a scris: „Anul 1809 april 15. Această sfântă icoană a Sfântului Nicolae s-au făcut de pomeană la sfânta biserică neunită din Fofeldea de smeritul între preoți Ioan Grigoriavici paroh de la Gijasa” [Ioan Ovidiu Abrudan, „Repere pentru o biografie exemplară: Popa Ioan Grigorievici, zugravul bisericii din Benești”, în *Apulum LI, series Historia & Patrimonium*, Alba Iulia, 2014, pp. 205].

Icoanele care au putut fi identificate din opera lui Ioan Grigorievici dezvăluie spiritul său creativ și spontan, care l-a făcut să nu dorească să-și însușească până la capăt rigoarea cu care părintele și maestrul său, Grigorie Ranite, a stăruit în perpetuarea modelelor consacrate de artiștii șantierelor brâncovenești, și îndeosebi de Hranite zugravul. Nu s-a contaminat nici de crisparea, nici de complexele zugravilor pe care i-a întâlnit de-a lungul carierei sale transilvănene, tentați poate prea adesea să tragă cu coada ochiului la ceea ce considerau ei că poate produce efectul „miraculos” al manierei occidentale.

A fost deplin stăpân pe mijloacele tehnice care i-au servit înclinației pe care o avea pentru exprimarea sinceră și directă a stărilor lăuntrice. Franchețea reprezintă poate calitatea cea mai evidentă a stilului său.

A fost un componist experimentat și, mai ales, un colorist plin de farmec. Cel puțin în această privință și-a depășit epoca, situându-se, prin decorativismul și calitatea vibrant-luminoasă a culorilor din icoanele sale, pe linia celor mai moderne experiențe artistice de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Toate acestea sunt trăsături demne de a fi remarcate în stilul practicat vreme îndelungată de Popa Ioan Grigorievici, care-l califică să ocupe o poziție însemnată în ierarhia pictorilor transilvăneni ai epocii, poziție care promite să se consolideze cu fiecare nouă descoperire din creația sa.

Un răspuns practic la o problemă actuală: Gheron Iosif și conștiința bisericească* (120 de ani de la nașterea sa – 1897)

În decursul vieții sale în Sfântul Munte, Starețul Iosif Isihastul a fost martor la unele schimbări ce au afectat atât partea istorică, cât, mai ales, cea liturgică a Bisericii. Este vorba de adoptarea de către Guvernul grec la 18 ianuarie 1923, din motive politice, a noului calendar pentru spațiul civil al Statului elen. Schimbarea aceasta a fost agreată și de Patriarhul Ecumenic Grigorie VII, care, printr-o enclică adresată Bisericii Alexandriei, Antiohiei, Ciprului și României, le sugera revizuirea vechiului calendar prin adoptarea unuia nou, îndreptat [Doar perioadele Triodului și Penticostarului urmau a fi rânduite potrivit datei Sfințelor Paști, ceea ce nu a dus la evitarea unor anomalii liturgice]. Sinodul Bisericii Autocefale a Greciei s-a conformat un an mai târziu, la 10 martie 1924, ceea ce a provocat multă durere și dezbinare în întreaga Biserică locală și, bineînțeles, în Sfântul Munte. Au fost destul de mulți cei care au refuzat reforma impusă de Biserică și nu s-au mai supus ierarhiei care fusese de acord cu acest lucru [Lucrurile nu au stat altfel nici în România, unde apar stiliștii].

Deși inițial Starețul Iosif împreună cu obștea sa au fost de partea zelotiștilor (nepomenindu-l pe patriarhul ecumenic, sub a cărui jurisdicție duhovnicească și canonică se afla Sfântul Munte), schimbarea radicală de opinie și atitudine a declanșat-o Enciclica din 13/26 martie 1950, semnată de patru episcopi stiliști (printre care și Hrisostom de Florina), întrucât se afirma în mod oficial că Tainele săvârșite de cei ce au acceptat calendarul îndreptat sunt lipsite de harul sfințitor, fapt pentru care era obligatorie ungerea cu Sfântul și Marele Mir a tuturor acelor ce fuseseră botezați de acești „inovatori”, și se interzicea în mod categoric primirea unora ca aceștia la slujbe, până când (și nu înainte de a) condamnau public inovația și declarau Biserica pe care o părăseau ca fiind schismatică. Starețul s-a arătat dezgustat

de o astfel de reacție din parte celor care se presupunea că mărturisesc adevărul, pentru că prin acest act ei nu se delimitau doar de anumiți clerici, ci era anunțată despărțirea totală (rămasă până azi irevocabilă) de Biserica Greacă, deși celelalte Biserici locale (Patriarhii, Bisericii Autocefale, unele dintre ele adoptând schimbarea calendarului) au păstrat neîntreruptă legătura dogmatică, canonică și liturgică cu aceasta. Înainte de a lua orice decizie, acesta a așteptat să primească soluția direct de la Dumnezeu, fapt pentru care a îndemnat pe toți membrii obștii sale, precum și pe monahii doritori din împrejurimi să-l susțină prin rugăciunile lor în acest demers. După trei zile de post aspru (doar puțină apă) și rugăciune intensă, Starețul Iosif a primit înștiințare printr-o vedenie [Elder Ephraim, *op. cit.*, pp. 499, 502] că trebuie urmată calea aleasă deja de mănăstiri, întrucât harul nu a părăsit Biserica-mamă, și deci Patriarhul de Constantinopol trebuie cinstit și pomenit ca atare [Ibidem, p. 506. Abia după mutarea la Nea Skiti s-a întâmplat acest lucru. Legat de acest subiect, Starețul afirma că este de partea celor ce țin calendarul pe stil vechi, dar nu împărtășește gândirea stiliștilor (p. 502)]. Această neașteptată întoarcere a Starețului a fost posibilă datorită faptului că nu a devenit niciodată fanatic, alăturându-se zelotiștilor numai datorită unei dorințe (răvnă) sincere de a păstra neschimbată tradiția Bisericii, predată de Sfinții Părinți, fapt ce l-a determinat să accepte imediat voia lui Dumnezeu în privința acestui subiect (așa cum de altfel a procedat în orice împrejurare [Ibidem, p. 498]).

Nu a fost însă ușor să-și convingă proprii ucenici de adevărul celor descoperite (mai ales că nu le-a descris conținutul ei de la început, ci doar mesajul în sine), adică de faptul că problema calendarului nu afectează în niciun fel mântuirea celor credincioși, întrucât nu reprezintă o

problemă dogmatică, din moment ce harul a rămas deplin lucrător. Cu toate că formau o obște bine încheată în momentul acestei încercări, cu excepția a doar doi monahi (Efrem cel tânăr și Iosif) toți ceilalți au manifestat o rețineră în a-i acorda credit deplin Starețului lor [Unii dintre ei chiar îi sugera subtil că este posibil să fi căzut în înșelare, aducându-i drept argument faptul că există destule exemple în istoria Bisericii de mari sfinți care au pățit același lucru (în condiții diferite)]. De aceea, pentru a fi și mai convingător, Cuviosul s-a văzut nevoit să apeleze chiar la amenințarea de a nu-i mai considera ucenicii săi pe cei ce nu dau dovadă de ascultare deplină și îi contestă prin aceasta autoritatea, atitudine ce și-a atins scopul. Dar încredințarea deplină a ucenicilor Cuviosului s-a petrecut tot prin intervenția directă a lui Dumnezeu, prin descoperire harică.

O minte luminată acceptă întotdeauna îndreptarea când constată că a mers pe un drum greșit, lucru ce nu s-a întâmplat cu toți monahii zelotiști, unii primind ca de la Dumnezeu descoperirea făcută Starețului, alții însă despărțindu-se duhovnicește de el [Văzând peste ani roadele Starețului prin ucenicii săi care au întemeiat obști mari, au fost nevoiți să accepte că acesta a fost într-adevăr luminat de Dumnezeu].

Starețul a rămas fidel până la moarte acestei direcții (orientări), nedespărțindu-se pentru criterii omenești de Biserica cea Una, Sfântă și Sobornicească (Universală), și la fel au făcut toți ucenicii (directi ai) săi.

*Ne bazăm în principal pe lucrarea arhimandritului Efrem Filotheitul, *My Elder: Joseph the Hesychast and Cave-dweller*, Saint Anthony's Greek Orthodox Monastery, Florence, Arizona, 2013, pp. 491-506.

Pr. Dr. Cristian GROZA

Lect. Dr.
DANIEL MIHOC

• DICȚIONAR BIBLIC •

Sabat

Rădăcina termenului ebraic *šabbat* (în greacă *sabbaton/savvaton*) înseamnă a înceta sau a se odihni. El desemnează ziua săptămânală de odihnă, a șaptea din zilele săptămânii, care începea în seara zilei de vineri și se încheia la apusul soarelui din ziua de sâmbătă.

Sabatul în Vechiul Testament

Biblia stabilește o corespondență între cele șapte zile ale creației și zilele săptămânii. Așa cum Dumnezeu a creat lumea în șase zile, iar în a șaptea S-a odihnit (Fac 2, 2-3), tot așa și omul, zidit după chipul Creatorului, după șase zile de muncă, trebuie să se odihnească în ziua sabatului (Ieș 20, 11; 31, 12-17).

Israelii au păzit sabatul încă înainte de primirea Legii. În Ieș 16 sabatul este prezentat ca un dar al lui Dumnezeu pentru poporul Său. Dumnezeu trimitea mană și poporul trebuia să o adune zilnic, cu excepția zilei a șaptea, căci Domnul dăruia în ziua a șasea o cantitate dublă de hrană. Deși înainte de Ieș 16 nu găsim nicio referire la păzirea sabatului în Israel, porunca a patra din Decalog prezintă sabatul ca fiind instituit de Dumnezeu încă de la creație: „Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești. Șase zile să lucrezi; în ele fă-ți toate treburile, dar ziua a șaptea este odihna Domnului, Dumnezeului tău; în ea să nu faci nicio muncă, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici orice dobotoc al tău, nici străinul ce poposește la tine, fiindcă în șase zile a făcut Domnul cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt într-însule, iar în ziua a șaptea S-a odihnit. De aceea a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o” (Ieș 20, 8-11).

În legislația levitică, sabatul este menționat nu doar ca zi de binecuvântare pentru trupul omului, ci și pentru sufletul său. Sabatul nu trebuia respectat doar ca o măsură igienică, ci și pentru sfințenia lui. Era ziua Domnului; timpul care trebuia consacrat în întregime Celui ce a instituit-o. Acesta era motivul fundamental pentru cinstirea acesteia. Sfințenia sabatului era marcată și prin jertfa specială care se aducea în această zi: pe lângă jertfele obișnuite, în ziua de odihnă se aduceau încă doi miei (Num 28, 9-10). De asemenea, tot în ziua sabatului se puneau pe masa punerii înainte cele douăsprezece pâini prevăzute de Lege (Lev 24, 5-9; I Par 9, 32).

În Ieș 31, 12-17 sabatul este un semn al Legământului; nepăzirea lui este un sacrilegiu ce trebuie pedepsit cu moartea (Num 15, 32-36).

Totuși, înainte de exil nu exista o disciplină foarte strictă în privința observării reglementărilor cu privire la sabat. Activitățile domestice necesare bunului mers al gospodăriei și călătoriile erau permise (IV Regi 4, 23). Sabatul trebuia să fie un timp al bucuriei, nu al privațiunilor (Os 2, 11). Episodul arestării și uciderii reginei Atalia într-o zi de sabat (IV Regi 11, 5u.) spune multe despre percepția asupra zilei de odihnă în această perioadă.

Exilul babilonian (sec. VI î.H.) marchează un punct de întorsătură în acest domeniu. În timpul exilului (597/586-538 î.H.) restricțiile se înmulțesc. Dacă Osea (sec. VIII î.H.) vorbea de ziua de sabat ca de una de veselie (Os 2, 13), în Trito-Isaia (cap. 56-66 din cartea Isaia, redactate spre sfârșitul sec. VI î.H.) găsim îndemnul ca „în ziua cea sfântă să nu faci ce-ți place ție” (58, 13). Profetul Ieremia și insistă asupra necesității unei stricte respectări a sabatului (Ier 17, 19-27). Iar Profetul Iezechiel, exilat fiind împreună cu mulți dintre conaționalii săi, afirmă că una dintre cauzele căderii Ierusalimului, a distrugerii Templului și a deportării este pângărirea sabatului (Iez 20, 11-24).

În perioada exilului se dezvoltă instituția sinagogală. Membrii comunităților iudaice folosesc de acum ziua de odihnă pentru a se aduna în sinagogă. Astfel sabatul devine

ziua prin excelență a rugăciunii și a studiului Legii și așa va fi și în epoca Noului Testament.

După întoarcerea din exil, printre măsurile luate de Neemia un loc important îl ocupă cele privitoare la cinstirea sabatului. Interdicțiile anterioare privitoare la purtarea poverilor (Ier 17, 21u.), comerț (Amos 8, 5) sunt întărite, cu precizarea că prin astfel de practici sabatul este profanat (Neem 13, 15-23).

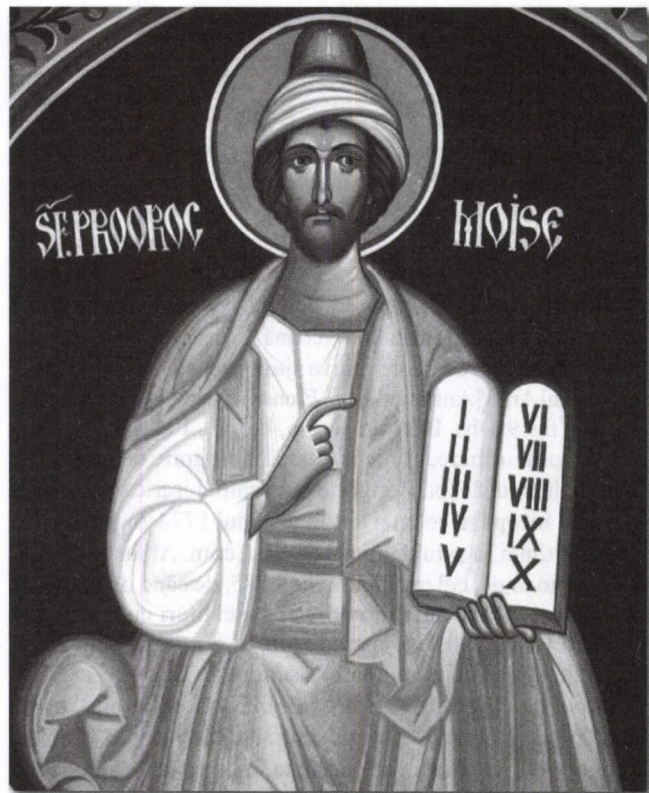
Pentru o bună perioadă de timp după Neemia nu mai avem informații despre sabat. În timpul dominației seleucide, Antioh Epifanes a încercat distrugerea religiei iudaice, desființând prin lege instituțiile fundamentale ale iudaismului, între care și sabatul (168 î.H.). Credincioșii zeloși pentru Lege s-au răzvrătit și după un război eroic de trei ani au reușit să restaureze instituțiile desființate. Un episod din prima parte a îndelungatului război macebic este sugestiv pentru atitudinea credincioșilor iudei față de sabat. Fiind atacați într-o zi de sabat, un grup de ostași iudei preferă să se lase măcelăriți decât să calce sabatul apărându-se. Evenimentul a constituit un punct de întorsătură în ce privește legislația privitoare la sabat. După ce au pierdut aproximativ 1000 de luptători, răsculații au hotărât ca de atunci înainte să fie îngăduită autoapărarea în ziua de odihnă (I Mac 2, 31-41). Totuși nu toate acțiunile dușmanilor cădeau sub incidența acestei hotărâri. Astfel, atunci când Pompei a construit structuri de asediu pentru facilitarea escaladării zidurilor orașului, asediații au considerat că orice acțiune de împiedicare sau distrugere a acestora ar constitui o călcare a sabatului. Astfel romanii au reușit să-și materializeze planurile fără vreo obstrucție din partea iudeilor asediați (Iosif Flaviu, *Antichități iudaice*, 14.4.2-3).

Cum s-a ajuns până aici? În perioada premergătoare începuturilor Creștinismului, cărturarii au dezvoltat legislația privitoare la sabat, formulând o mulțime de restricții care detaliau ce înseamnă a păzi cu adevărat ziua de odihnă. În cele două tratate din Mișna dedicate sabatului acțiunile interzise sunt sistematizate în 39 de clase. Toate cele 39 de tipuri de acțiuni sunt apoi discutate, elaborate și detaliate încât se ajunge la sute de activități pe care orice iudeu care vrea să păzească Legea trebuie să le evite în ziua de odihnă. Unele dintre ele frizau absurdul, cum este de pildă cazul unei precizări care explică ce înseamnă a nu scrie în ziua de sabat: „Cel care scrie două litere, cu mâna stângă sau cu mâna dreaptă, fie de un fel, fie de două feluri, precum și dacă ele sunt scrise cu cerneală diferită sau în limbi diferite, este vinovat...” Altă problemă tratată este dacă se poate sau nu consuma un ou făcut în ziua de odihnă! Era atât de mare numărul de acțiuni incompatibile cu odihna sabatului încât rabinii înșiși au ajuns la concluzia că păzirea zilei de odihnă conform legislației lor era aproape imposibilă. De aceea s-a răspândit vorba că dacă poporul ar păzi în detaliu toate prevederile legate de ziua de odihnă în două sâmbete consecutive, atunci ar veni Împărăția lui Dumnezeu.

Sabatul în Noul Testament

Nu știm câte dintre sutele de restricții consemnate în Talmud erau în vigoare și în timpul Noului Testament, cert este că prescripții de genul celei citate mai sus avea Domnul în vedere atunci când îi acuză pe cărturari că-i împovărează pe oameni cu sarcini greu de purtat, în vreme ce ei înșiși nu le împlinesc (Lc 11, 46).

Una dintre învățăturile Mântuitorului care I-au atras dușmănia fariseilor și cărturarilor este cea privitoare la sabat. El se prezintă ca „Domn al sabatului” (Mc 2, 28; Mt. 12, 8; Lc 6, 5) și amintește că împlinirea poruncii iubirii de aproapele este mai importantă decât păzirea odihnei sabatului (Mc 3, 4). El cinstește ziua de odihnă mergând la

sinagogă unde exercită dreptul pe care-l avea orice israelit de parte bărbătească de a lectura public din Scriptură și de a predica (Mc 1, 21 și par.; Lc 4, 16-21; 13, 10; In 6, 59). O cinstește însă și făcând bine celor ce aveau nevoie de mila Sa (Mc 3, 1-5; In 5, 2-15) și faptele Sale îi atrag ura implacabilă a fariseilor și cărturarilor (Mt 12, 14; Mc 3, 6; Lc 6, 11; In 5, 16). Dacă cărturarii priveau sabatul ca o finalitate în sine, Domnul învață că ziua de odihnă a fost rânduită pentru folosul oamenilor („sabatul a fost făcut pentru om, și nu omul pentru sabat”, Mc 2, 27) și că nevoile lor trebuie să aibă prioritate în fața legilor sabatului (Mt 12, 1-14; Mc 2, 23-3, 6; Lc 6, 1-11; In 5, 1-18).

De la sabat la Duminică

Ca „Domn al sabatului” (Mc 2, 28; Mt 12, 8; Lc 6, 5), Domnul are nu numai autoritatea de a restaura înțelesul profund al poruncii a patra din Decalog, dar are și puterea de a schimba ziua săptămânală de odihnă. Nu întâmplător Învierea Sa, adică evenimentul de temelie a noii economii a lui Dumnezeu, a avut loc „după ce a trecut sâmbăta, când se lumina de ziua întâi a săptămânii” (Mt 28, 1). Iar primele două arătări către Apostoli au avut loc tot „în ziua cea dintâi a săptămânii” (In 20, 19.26). De aceea, ziua aceasta a început să fie numită de către creștini „Ziua Domnească” (Apoc 1, 10; *Didahia*, 14, 1). La începuturile Bisericii, cinstirea zilei Învierii nu a însemnat pentru creștini și abandonarea sabatului. Un timp iudeo-creștinii au continuat să cinstească sabatul, așa cum au continuat și să frecventeze sinagogile și templul, folosind aceste instituții iudaice nu numai ca loc de rugăciune, ci și ca spații potrivite pentru vestirea Evangheliei (Fapte 13, 14-47; 16, 13; 17, 2). Cu timpul, în contextul rupturii tot mai adânci dintre Biserică și iudaism, cinstirea sabatului este abandonată complet, Duminica rămânând singura zi săptămânală de odihnă a creștinilor (Fapte 20, 7; I Cor 16, 1-2; Apoc 1, 10; *Didahia* 14, 1).

Bibliografie

Samuele Bacchiocchi, *From Sabbath to Sunday: A Historical Investigation of the Rise of Sunday Observance in Early Christianity*, 1977.

Diac. Asist. Emilian Cornișescu, „Sabat și Duminică”, *O XXXIII* (1981), nr. 2, pp. 199-209.

J.D. Douglas, M.C. Tenney, M. Silva, „Sabbath”, *Zondervan Illustrated Bible Dictionary*, Grand Rapids: Zondervan, 2011, pp. 1257-1259.

Paul K. Jewett, *The Lord's Day: A Theological Guide to the Christian's Day of Worship*, Eerdmans, Grand Rapids, 1971.

Pr. prof. dr. Grigorie Marcu, „Duminică (sinteză biblicoteologică)”, în *MA*, XV (1970), nr. 11-12, pp. 815-822.

Emil Schürer, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ, 175 B.C. – A.D. 135*, a new English version revised and edited by Geza Vermes, Fergus Millar and Matthew Black, vol. II, Edinburgh, 1979.

Hans W. Wolff, „The Day of Rest in the Old Testament”, *Lexington Theological Quarterly*, 7 (July 1972), pp. 65-76.

. AGENDA PASTORALĂ .

P.S. ILARION FĂGĂRĂȘANUL Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului

1 ianuarie – slujba de Tedeum la Mănăstirea „Brâncoveanu” la trecerea dintre ani.

Sfânta Liturghie la Biserica „Sf. Vasile” – Sibiu.

2 ianuarie – a oficiat slujba înmormântării credincioasei Tatiana Cătălina din parohia Viile – Sibiu.

3 ianuarie – săvârșește Sfânta Liturghie și slujba înmormântării monahului Ieronim de la Mănăstirea Bucium.

6 ianuarie – Sfânta Liturghie la Biserica „Nașterea Domnului” – Sibiu, apoi Sfințirea cea Mare a Apei în piața Mare din Sibiu.

7 ianuarie – Sfânta Liturghie la Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” în Parohia Gruiu – Săliște.

8 ianuarie – Sfânta Liturghie la Biserica „Sf. Impărați Constantin și Elena” – Sibiu.

9 ianuarie – Sfânta Liturghie și slujba înmormântării Monahului Pantelimon Finica de la Mănăstirea „Brâncoveanu” – Sâmbăta de Sus.

10 ianuarie – Sfânta Liturghie la Capela Spitalului Militar – Sibiu.

15 ianuarie – Sfânta Liturghie și slujba înmormântării credincioasei Maria Papacioc de la Mănăstirea Cârțișoara – Sibiu.

21 ianuarie – Sfânta Liturghie la Capela Facultății de Teologie din Sibiu și participare la Adunarea Eparhială.

22 ianuarie – Sfânta Liturghie la Biserica „Sf. Parascheva” – Șimon – Bran.

28 ianuarie – slujba Privegherii la Mănăstirea „Sf. Dimitrie” – Sighișoara.

29 ianuarie – Sfânta Liturghie la Mănăstirea „Sf. Dimitrie” – Sighișoara.

31 ianuarie – Sfânta Liturghie la Catedrala Mitropolitană – Sibiu.

Ierod. Nicolae DANCO

Religia, între credință și practică în legislația europeană (I)

Bioéthique

Blasphème

Droits confessionnels

Femme

Inhumation

Interdits
alimentaires

Laïcité

Mariage

Prescriptions
vestimentaires

Încă de la început trebuie precizat că în legislație nu există o definiție a religiei. În cele ce urmează încercăm să creionăm principalele elemente de dificultate care au stat în fața înțelegerii conceptului de religie pentru a putea fi definit, ca apoi acea definiție să fie și acceptată. Elementele de bază specifice înțelegerii termenului „religie” nu presupun mari diferențieri la nivel european. Religia reprezintă, la nivelul juridic de percepție, credința într-o divinitate transcendentă, în acțiunea acesteia asupra lumii. Statele sunt de acord în legislațiile naționale că religia presupune o credință sau un set de credințe, o mărturisire de credință sau o mărturisire asemănătoare, formulată în mod specific. Religia caută să explice aspectele legate de umanitate și de lume în accepțiunea lor transcendentă. Credința religioasă oferă o perspectivă particulară asupra lumii cu privire la întreaga viață de pe pământ, precum și la cea din lumea de dincolo.

Apropierea de elementul religios prin încercarea de conceptualizare și definire a acestuia a determinat și apariția ideii că religia poate include credințele teiste, non-teiste sau ateiste, cum este cazul Poloniei care, printr-o lege din 18 martie 2008 (publicată în *Monitorul legislativ* 2008, nr. 7,

vol. 416, art. 14, par. 2), recunoaște că religia ar trebui să includă în particular credințe de natură teistă, non-teistă sau ateistă. Cu alte cuvinte, religia nu este restrânsă din punct de vedere juridic la credința religioasă care presupune relația omului cu Dumnezeu, ci include și convingerile de natură non-teistă sau ateistă. Astfel, în această sferă sunt incluse și convingeri ale agnosticilor, liber-cugetătorilor, pacifiștilor, ateștilor sau raționaliștilor, nefiind restrânsă libertatea religioasă la convingerile teiste, la religiile tradiționale sau cu caracteristici instituționale clare (a se vedea în acest sens cauza *Pitsillides vs. Cipru*, 1983).

Credința religioasă este tratată și încadrată la nivel legislativ și juridic ca o specie a doctrinei în general, dar distinctă față de doctrinele de natură filosofică, politică sau ideologică. Conform prevederilor legii austriece, de exemplu, credința cuprinde toate percepțiile religioase, ideologice, politice și altele asemenea cu privire la viață și la lume. Un concept fundamental al legislațiilor naționale este acela că religia e capabilă de exprimare, reprezentare sau manifestare în afară prin intermediul actelor cu caracter religios, prin manifestări individuale sau colective.

Lect. Dr. Emanuel TĂVALĂ

Viața Sfântului Filaret cel Milostiv († 792) și săptămâna lăsatului sec de carne

Ceea ce m-a determinat să scriu aceste câteva rânduri este o notiță marginală din manuscrisul *Genova Urbanus 34*, sec. XI, semnalată de Lennart Rydén în ediția celei mai timpurii versiuni a *Vieții Sfântului Filaret cel Milostiv* (BHG 1511z), scrisă de nepotul său Niceta (Lennart Rydén, *The Life of St Philaretos the Merciful written by his grandson Niketas. A Critical Edition with Introduction, Translation, Notes, and Indices*, Studia Byzantina Upsaliensia 8, Uppsala, 2002, p. 119, n. 201). Această notiță, aflată la finalul textului care transmite *Viața* Sfântului Filaret, spune că ea era citită în timpul săptămânii lăsatului sec de carne, deși, potrivit *Sinaxarului constantinopolitan*, Sfântul Filaret este sărbătorit pe 1 decembrie.

După rânduilele tipiconale din edițiile recente ale cărții *Triodului* singura lectură patristică menționată pentru săptămâna lăsatului sec de carne, mai exact pentru ziua de duminică, este „Cuvântul Sfântului Grigorie Teologul despre iubire de săraci” (*Triodul*, EIBMBOR, București, 2002, p. 41). Notița marginală din ms. *Genova Urbanus 34* ne propune încă o altă lectură pentru săptămâna lăsatului sec de carne, de această dată o lectură hagiografică.

Dar de ce viața Sfântului Filaret cel Milostiv? Înainte de a formula un răspuns la această întrebare, voi rezuma câteva episoade din versiunea BHG 1511z. Sfântul Filaret este prezentat în *Viața* sa ca un agricultor bogat care deținea felurile bogății. Filaret era deopotrivă iubitor de fapte bune, arătând multă dragoste față de semenii săi, nesuferind să vadă pe cineva în nevoie. El dădea milostenie cu bucurie tuturor nevoiașilor care veneau la el. Asemeni lui Iov, din invidia diavolului și cu îngăduirea lui Dumnezeu, Filaret este pus la încercare. Avuțiile lui sunt furate, mai multe nenorociri se abat asupra lui, transformându-l pe bogatul agricultor într-un sărac, căruia nu-i mai rămăseseră decât un petec de pământ, o pereche de boi, un măgar, un cal, o vacă cu vițelul ei și câțiva stupi, un sclav și o slujitoare. Apoi, pas cu pas Filaret împarte și aceste ultime bunuri: boii îi dă unui țăran căruia tocmai îi murise boul, calul îl dă unui ostaș chemat în tabără, vaca cu vițelul ei unui om sărac, iar măgarul încărcat cu grâu îl dă unui om flămând. Soția și copiii săi deplâng situația dramatică în care au ajuns, însă Filaret le făgăduiește bogăția lui Dumnezeu care nu se istovește niciodată.

După aceste episoade, autorul *Vieții* descrie schimbarea radicală de situație prin care trece Filaret și familia sa. Accentului pus pe așteptarea răsplătirii viitoare pentru faptele bune săvârșite, i se adaugă tabloul recompensei materiale neașteptate, ceea ce face din această *Viață* o „capodoperă hagiografică”. În urma căsătoriei Mariei, una din nepoatele Sfântului Filaret, cu împăratul Constantin al VI-lea, Filaret și familia sa se mută în Constantinopol, devin mai bogați și mai influenți decât înainte. Filaret arată că legăturile imperiale și noua bunăstare nu îl împiedică să-și arate în continuare generozitatea. Astfel, organizează un ospăț strălucit la care, în locul demnitarilor de rang înalt, invită o sută de oameni săraci și le poruncește fiilor și nepoților săi să aibă grijă de săraci. Acest episod vine să amintească cititorului că Filaret și-a păstrat obiceiul de a face milostenii.

Din cele rezumate mai sus vedem că Sfântul Filaret s-a distins prin mila pe care a arătat-o față de toți cei din nevoie. Fără a privi la lipsurile lui și ale familiei după ce își pierduse avuțiile, împarte și ceea ce îi rămăsese, încrezător în grija lui Dumnezeu și în redobândirea celor dăruite în lumea cealaltă. Noua bunăstare pe care o dobânște după căsătoria nepoatei sale nu îl schimbă, împărțind cu bucurie ceea ce avea, așa cum făcuse și înainte. Având în vedere textul evanghelic din duminica lăsatului sec de carne, din Mt 25, 31-46, care ne prezintă imaginea judecării neamurilor după criteriile faptelor milei trupesti, este clar că lectura *Vieții* Sfântului Filaret oferea și oferă o imagine vie despre cum se pot împlini faptele milei trupesti și despre cum ar trebui privite faptele de milostenie, că ele sunt în ceruri o bogăție care nu se istovește niciodată.

Pr. dr. Radu GÂRBACEA

• TELEGRAFUL EVENIMENT •

Răzvan Codrescu, *O Introducere în Creștinism*, Editura Christiana, București, 2016, 471p.

Eseistul, poetul, dascălul, publicistul (redactor-șef al publicației „Puncte Cardinale”, redactor literar al Editurii „Anastasia”, director literar al Editurii Christiana) și alesul om de cultură Răzvan Codrescu a înscris recent, în lunga listă de cărți publicate, până în prezent, și volumul cu titlul pe care l-am redat mai sus.

Direcționat spre generația tânără, și nu numai, volumul pe care îl recenzăm reprezintă o excepțională sinteză istorică, doctrinară și de trăire a actului religios.

Primul capitol, intitulat: „Ce este religia?”, este segmentat în douăsprezece subcapitole.

În primele două, dintre acestea, autorul abordează nu doar semnificația etimologică a acestui cuvânt – religie, ci descrie cu acuratețe și esența actului religios.

Finalitatea actului religios, descrisă în cel de al treilea subcapitol, este îndumnezeirea omului, dar nu prin transformarea ființei umane în Ființă divină, ci prin purificarea omului de păcatul neascultării, în care a căzut, prin ispită diavolească. Harul divin este energia care se revărsă de sus, prin mijlocirea Sfințelor Taine, și care îl ajută pe om să se elibereze de păcat și să-și împlinească destinul hărăzit încă de la creație.

În următoarele cinci subcapitole, autorul abordează probleme delicate, precum cele ale manifestărilor para-religioase, respectiv ale mitologiei, magiei, superstițiilor și științelor oculte.

Subcapitolul 11, aflat în succesiunea celorlalte, la care ne-am referit, abordează o problemă de actualitate și aceasta. Este vorba de legătura dintre religie, respectiv Teologie, și filosofie. Din start, autorul precizează că Teologia, care este sinteza doctrinară a religiei, nu poate fi confundată cu filosofia, deși aceste două modalități de expresie a gândirii, simțirii, trăirii omenesti au avut o întâlnire rodnică, religia, respectiv Teologia, împrumutând din limbajul filosofic, mai ales platonice și aristotelice, expresii valorificate în formularea și sistematizarea noilor adevăruri revelate.

Capitolul al doilea, din tratare, se intitulează „Universul Religiozității” și are șase subcapitole.

Primul subcapitol abordează problema „diversității manifestărilor religioase”.

Încă în finalul capitolului anterior, autorul formulează o concluzie cu adevărat importantă, în privința diversității religioase, și anume că vorbind despre diversitatea manifestărilor religioase nu facem altceva decât „să ne tăiem cu răbdare calea spre Iisus Hristos – Dumnezeu cel viu și spre taina luminoasă a crucii Sale” (p. 28). Cu alte cuvinte, scopul pe care îl urmărim atunci când ne referim și la alte religii nu este altul decât de a evidenția caracterul revelațional al monoteismului creștin.

În subcapitolul 2, intitulat: „Fondul comun al religiilor”, întâlnim afirmații care nu pot fi contestate, și anume că ideea de Divinitate, sentimentul sacralului, dorința de depășire a condiției umane, nostalgia paradisului, apelul la rugăciune, la purificare sufletească și trupească sunt prezente în toate religiile. Dar pretenția că cineva poate crede deopotrivă în Hristos și în Buda, că învierea creștină este identică cu reîncarnarea indiană nu sunt altceva decât rătăcirii de la adevărul descoperit prin profeți.

Acuratețea cu care autorul abordează problemele din acest domeniu al religiei este vizibilă și din cel de-al treilea subcapitol, intitulat „Revelația naturală și Revelația supranaturală” (p. 34). Ideea care se conturează cu claritate este aceasta: pe lângă revelația divină există și o așa-numită re-

velație naturală, adică o modalitate de recunoaștere a supranaturalului din cele naturale, a Creatorului din creația Sa.

În subcapitolul 4, autorul abordează problema „tipurilor de religii”. Reținem din acest subcapitol că o primă categorisire a tipurilor de religii ar fi în religii naturale și religii supranaturale sau revelate. În privința primelor, a celor naturale, autorul vine din start cu precizarea că acest tip nu poate exista, atâta vreme cât orice religie implică un cât de elementar raport cu Divinitatea.

Evident că monoteismul este tipul de religie adevărată, atâta vreme cât Dumnezeu este unul în ființă.

Religiile monoteiste, respectiv iudaismul, creștinismul și islamismul, sunt prezentate pe larg în cel de al cincilea subcapitol.

În privința creștinismului, autorul vine cu precizarea că ocupă primul loc între toate religiile lumii, întinzându-se pe întreaga suprafață a globului.

Dar nu doar extensiv, ci și spiritual, moral și social depășește alte religii.

Dogma trinitară este temelia credinței creștine, redată în termenii cei mai clari în Simbolul niceo-constantinopolitan.

Cu cel de-al treilea capitol, autorul se întoarce la tema subsumată în titlul cărții. Expune aici: „Temeiurile și izvoarele creștinismului”.

Reținem că religia creștină nu este o continuare a iudaismului. Moștenește, așa cum vom vedea și din subcapitolele următoare, prima parte a Scripturii, adică Vechiul Testament, dar s-a conturat din start ca o nouă religie. Iisus Hristos, născut după trup din neamul lui Israel, s-a născut înainte de veci din Tatăl. Este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, deoființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. Întruparea Sa a avut ca obiectiv mântuirea tuturor popoarelor. De aceea, prin pogorârea Duhului Sfânt, s-a întemeiat Biserica, adică o altă religie monoteistă. El, Domnul și Mântuitorul, i-a trimis pe Sfinții Săi Ucenici și Apostoli către toate neamurile zicând: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh și învățându-le să păzească toate câte am poruncit vouă” (Mt. 28, 19-20).

Partea a patra din tratare se intitulează „Teologia mistică și dogmatică”. Este de reținut precizarea, pe care o face autorul, că, dacă în capitolele anterioare au fost expuse „temeiurile și izvoarele creștinismului”, se impunea ca de îndată să se treacă la expunerea doctrinei creștine.

Pe lângă capitolele menționate mai există însă și o „Addenda”, ce acoperă nu mai puțin de 176 de pagini.

Și aici avem o segmentare a textului în șaptesprezece părți, dar care nu sunt subcapitole ale unui capitol, ci o înșiruire de teme cu caracter catehetic.

Prima temă este dedicată numelor cu care Iisus a fost apelat, în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție. Sunt consemnate astfel următoarele nume: Iisus, care provine de la verbul ebraic lehoșia și care se traduce cu „a mântui”. Prin urmare numele Iisus este echivalentul numelui „Mântuitorul”. Urmează apoi numele Emanuel, care se traduce „cu noi este Dumnezeu”, Mesia, adică Hristos, Fiul, Cuvântul sau Logosul, Domnul, Galileeanul, Nazarineanul, Mirele, Mielul, Păstorul cel Bun, Rabi, Învățătorul, Noul Adam, Omul, Ichtyos (o sinteză a patru nume din limba greacă și anume: Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul). A doua temă este dedicată „Preasfintei, Preacuratei, Preabinecuvântatei, Slăvitei Stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoare”. Următoarele două teme au trimitere la Praznicul și Icoana Bunei Vestiri, și la Praznicul Adormirii Maici Domnului, în Sfânta

RĂZVAN CODRESCU

O INTRODUCERE ÎN CREȘTINISM

Tradiție și în iconografie. „Crucea și semnificațiile ei” este a treia temă abordată. Urmează alte cinci teme, și anume: „Despre post”, „Despre rugăciune”, „Despre pomelnice, acatiste și sărindare”, „Despre doliu” și „Scurte lămuriri despre Sfințele Taine și Ierurgii”. Cea de-a șasea temă se intitulează: „Perspectiva creștină asupra familiei”.

Titlul generic al volumului a îngăduit ca în cuprinsul acestuia să se afle și un text referitor la „Erezi și secte contemporane”. Textul este caracterizat de autor ca „mic ghid de pază ortodoxă”.

Impresionează plăcut și un „Sinaxar românesc”, inclus de asemenea în acest volum. Sunt selectate numele sfinților și sfințelor, din calendarul ortodox, și este descrisă sumar personalitatea tuturor celor care s-au încununat cu nimbul sfințeniei.

Două acatiste, și anume: Acatistul Sfântului Arhangel Gavriil și Acatistul Sfântului Arhangel Rafael, sunt orânduite în finalul acestui volum.

Nu doar o prefață, ci și o postfață avem în volumul pe care îl prezentăm. Aflăm din această postfață că încă spre jumătatea anilor 80, autorul a alcătuit un sumar de carte, pe care intenționa să o publice, ca o sfidare a materialismului și ateismului regimului comunist. Acel sumar, puțin mai redus decât a fost alcătuit inițial, a devenit cuprinsul volumului apărut în 2016.

În conformitate cu tradiția redacțională de studii și cărți avem înscrisă în volum și o extinsă și autoritativă listă bibliografică, urmată de un „Indice selectiv de nume de autori moderni”.

Între aceste două liste se află și un „Indice de Sfinți”, ce acoperă șase pagini. Înșiruirea numelui Sfinților este în ordine alfabetică.

Autorul nu a exclus nici o listă a cărților pe care le-a redactat și publicat, în Editura Christiana, în intervalul 2002-2016. Este vorba de 12 volume, la care îl adăugăm acum și pe cel actual, într-o prezentare grafică excepțională.

Pr. prof. univ. dr. Dumitru ABRUDAN

REDACTOR-ȘEF:

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA

COLEGIUL DE REDACȚIE

Senior-editori: Pr. Academician Mircea Păcurariu; Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan. **Secretar de redacție:** Dr. Emanuel Tăvală. **Membri:** Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, Conf. Dr. Lucian Grozea, Diac. Dr. Ștefan L. Toma, Pr. Dr. Cristian Muntean, Pr. Dr. Vasile Gafton. **Responsabil ediție online:** Vicențiu-Dragoș Bășa.

ISSN 1223-8392

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se primesc pe adresa: Redacția „Telegraful Român”, 550179 – Sibiu, str. Mitropoliei, nr. 35; e-mail: telegrafulroman@yahoo.com. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

ABONAMENTUL pentru anul 2017 este de 48 lei; cod IBAN RO34 RNCB 0227 0360 5879 0001. BCR Sibiu, str. Emil Cioran, nr. 1. Cod fiscal 44 79 403.

Tiparul executat la Tipografia Șaguniana – Sibiu